

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut

TARTU ÜLIKOOL

PROJEKT:

„Ühtse süsteemi ülesehitamine
lähisuhtevägivalla tõkestamiseks Eestis“

PEREVÄGIVALD EESTIS JURISTI PILGU LÄBI

Üle-eestilise ekspertküsitluse
tulemused

Iris Pettai
Ivi Proos

Tallinn 2014

SISUKORD

Saateks	3
1. Perevägivalda defineerimine	4
2. Uuringu eesmärgid	6
3. Uuringu korraldamisest	7
3.1. Valimi moodustamise põhimõtted	7
3.2. Metoodika kirjeldus	7
4. Küsitluse valimi kirjeldus	8
4.1. Vastajate üldiseloomustus	8
4.2. Küsitluses osalenute sotsiaal-demograafiline portree	9
5. Naistevastast vägivalda käsitlevad hoiakud	12
5.1. Suhtumine vägivalda	12
5.2. Hinnangud vägivalda põhjustele	13
6. Perevägivalda suletud ring	17
7. Perevägivalda ohvrite kaitsmine	20
8. Perevägivalda toimepanijate tõhusam mõjutamine	23
9. Perevägivalda õiguslikud raamid	26
9.1. Juristide hinnangud perevägivalda õiguslikele regulatsioonidele	26
9.2. Lepitusmenetluse tõhusus	27
9.3. Ahistav jälitamine	30
9.4. Perevägivalda seaduse vajalikkusest	31
10. Spetsialiseerumine perevägivalda juhtumitele	35
11. Juristide hinnangud koostööpartneritele	32
12. Hinnangud koostööpartnerite kompetentsusele	43
13. Juristide erialane ettevalmistus perevägivaldaga tegelemiseks	46
Lisa 1.	49
Kasutatud kirjandus	54

SAATEKS

Käesolev ekspertuur on läbi viidud Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekti „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhte vägivalla tõkestamiseks Eestis” raames.

Projekti elluvijaks on Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, partneriteks: Tartu Ülikool, Õigusteaduskond (Avaliku Õiguse Instituut), Tartu Ülikool, Arstiteaduskond Polikliiniku ja peremeditsiini õppetool, Sisekaitse Akadeemia, Politsei- ja Piirivalve Amet, Tallinna Ülikool, Sotsiaaltöö Instituut, Resource Centre on Violence, Traumatic Stress and Suicide Prevention, Western Norway.

Projekti peaesmärgiks on üles ehitada ühtne süsteem alates mõistete ühtlustamisest kuni ühtsetel alustel tugineva spetsialistide väljaõppeni. Ühtlustatakse samuti eri valdkondade spetsialistide ameti- ja tegevusjuhendid, et kõik perevägivalla ohvritega tegelevad spetsialistide teaksid, milline on nende roll vägivalla ennetamisel ja tõkestamisel ega ei jääks nn „halle tsoone“, kus meedikud saavad ohvri sotsiaaltöötaja jutule, see omakorda politseisse ja politsei tagasi sotsiaaltöötaja juurde. Ühtne süsteem, kus igal spetsialistil on oma kindlaksmääratud roll, võimaldab paremini vägivalda ennetada ja õigeaegselt sekkuda ning ära hoida raskeid juhtumeid. Projekti üheks eesmärgiks on ka perevägivalla alase lähteolukorra kaardistamine. Viiakse läbi ekspertküsitlused neljale sihtrühmale: juristid, sotsiaaltöötajad, politseinikud, tervishoiutöötajad ja juristid, ca 200 spetsialisti üle Eesti igast valdkonnast.

Ekspertuuriga selgitatakse, kuidas erinevad institutsioonid valmis üha kasvavat ohvrite tulva teenindama, kuidas selgelt tajutakse, millist konkreetset abi ohvrid vajavad ja millised on võimalused ohvreid abistada.

Käesolevas materjalis on omavahel võrreldud juristide (küsitlusele vastanud prokurörid, kohtunikud, advokaadid jt. õigusspetsialistid) ja politseiuurijate hinnanguid. Ka on mõne küsimuse lõikes esitatud võrdlused prokuröride, kohtunike ja politseiuurijate arvamuste vahel. Advokaate ei olnud võimalik eraldi rühmana välja tuua, sest nende osakaal oli valimis liiga väike.

1. PEREVÄGIVALLA DEFINEERIMINE

Perekonnas toimepandud vägivallast räägitakse tavaliselt kui pere- või koduvägivallast. Koduvägivald nagu ka näiteks tänavavägivald, on üldmõiste, mis tähistab vägivalla toimepanemise kohta. Perevägivalla mõiste annab teada, et peres on vägivaldsed suhted, kuid ei täpsustata, milliste pereliikmete vahel vägivald aset leiab.

Perevägivald ei esine ainult abielulistes suhetes, vaid võib esineda igat tüüpi lähisuhetes, selle mõiste alla mahub ka näiteks nn kohtinguvägivald. Perevägivalda esineb kõikides sotsiaalsetes gruppides, religioonides, kõikide rasside esindajate seas, etnilistes gruppides ja nii heteroseksuaalsetes, lesbide kui ka geide suhetes¹ ning kaasatud võivad olla igas eas ja tervisliku seisundiga inimesed. Vägivallada võivad lähisuhetes sh kodus ja pereringis kasutada nii mehed kui naised, nii lapsed kui täiskasvanud. Lisaks naistele kannatavad vägivalla all ka lapsed, vanavanemad, muud sugulased aga ka mehed.

Eestis kasutatakse paralleelselt mõisteid „perevägivald“ ja „lähisuhtevägivald“. Perevägivald on ühe pereliikme poolt teise vastu toime pandud füüsiline, seksuaalne või vaimne vägivald või nendega ähvardamine. Füüsiline vägivald tähendab füüsilise sunni kasutamist, jõu või relva kasutamist, et partnerit haavata või talle kehalisi kahjustusi tekitada. Seksuaalne vägivald sisaldab vägivaldset seksuaalsuhet, nõusolekuta seksuaalsuhet ja kavatsetud või lõpetatud seksuaalakti vastu partneri soovi või kasutades selleks survet, alkoholi või muid narkootilisi aineid. Psühholoogiline vägivald sisaldab kontrolli partneri üle või tema isoleerimist, alandavat või talle piinlikkust tekitavat käitumist. Majanduslik vägivald sisaldab piiratud ligipääsu ressurssidele ja kontrolli eluks vajalike ressursside üle.²

Mõiste “perevägivald” alla mahub palju vägivalla eri liike:

- Mehe või meespartneri poolt abikaasa või intiimpartneri suhtes toime pandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.
- Naise või naispartneri poolt abikaasa või intiimpartneri suhtes toime pandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.
- Vanemate või hooldajate poolt laste suhtes toime pandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.
- Vanemate vendade-õdede või teiste suguvõsaliikmete poolt laste suhtes toime pandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.

¹ Girshick Lori B., 2009 Transgender Voices: Beyond Women and Men. Publisher: UPNE

² UN Secretary General's study on violence against women 2006

- Laste (noorukite) poolt vanemate või vanavanemate suhtes toimepandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.
- Täisealiste laste poolt eakate vanemate või vanavanemate (kes on kas perekonnast sõltuvad või haiged) suhtes toimepandud vaimne, füüsiline või seksuaalne rünnak, mille tagajärjel on ohvrile tekitatud emotsionaalne trauma, füüsilised vigastused või muu kahju.

Mõlemad mõisted „pervägivald“ ja „lähisuhtevägivald“ on oma olemuselt küllaltki sarnased. Paraku ei eristu nendes mõistetes ohvri ja vägivallatseja sugu.

Kõige sagedamini esinev pervägivalda vorm on selline, kus mees kasutab vägivallatsemise vormi naissoost pereliikme ja eelkõige oma intiimpartneri - abikaasa või elukaaslase vastu. Vägivalla sooline iseloom on leidnud kinnitust faktidest ja eri riikides tehtud uuringud näitavad, et 90-97% vägivallatsemise juhtumitest intiimsuhtes on meestepoolne vägivallatsemine naiste suhtes.³ Ohvrite ja vägivallatsejate (naiste-meeste) vahekord lähisuhtevägivalda juhtumite puhul on 1 : 9, seega on igast kümnest ohvrast 1 mees ja 9 naist. Seega saame pervägivaldaga seoses rääkida eelkõige naiste vastu suunatud vägivallast.

Rahvusvaheline õigus käsitleb pervägivalda sageli kui naistevastast vägivallatsemist, pidades seda naiste diskrimineerimise üheks vormiks ja naiste inimõiguste rikkumiseks. ELN esitas 1993. aastal alljärgneva definitsiooni: „Naistevastane vägivallatsemine sisaldab naiste õiguste rikkumist sellistes küsimustes nagu õigus elule, turvalisusele, vabadusele ja väärikusele ja järelikult on see demokraatliku ühiskonna funktsioneerimise takistuseks, mis baseerub seadusele.“⁴

Istanbuli konventsioonis kasutatakse üheaegselt kaht mõistet: pervägivald ja naistevastane vägivallatsemine.⁵ Istanbuli konventsioon käsitleb naistevastast vägivallatsemist kui naiste inimõiguste rikkumist ning naiste diskrimineerimise vormi. Naistevastane vägivallatsemine tähendab kõiki soopõhise (gender-based) vägivallatsemise akte, mille tulemusena või võimaliku tulemusena tekitatakse naisele füüsilisi, seksuaalseid, psühholoogilisi või majanduslikke kahjusid või kannatusi, sealhulgas selliste aktidega ähvardamist, sundi või omavolilist vabadusest ilmajätmist sõltumata sellest, kas see leiab aset avalikult või eraelus. Ka on samas konventsioonis määratletud soopõhine vägivallatsemine naiste vastu - vägivallatsemine, mis on suunatud naise vastu põhjusel, et tegemist on naisega või mis mõjutab naise ebaproportsionaalselt.⁶

Pervägivald on Istanbuli konventsioonis määratletud kui igasugused füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivallatsemise aktid, mis leiavad aset perekonnas või koduseinte vahel või endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas.⁷

³ Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. World Health Organization 2013

⁴ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/210.htm>

⁵ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivallatsemise ja pervägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Artikkel 3. Istanbul, 11V.2011. www.coe.int/conventionviolence

⁶ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivallatsemise ja pervägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Artikkel 3. Istanbul, 11V.2011. www.coe.int/conventionviolence

⁷ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivallatsemise ja pervägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Artikkel 3. Istanbul, 11V.2011. www.coe.int/conventionviolence

2. UURINGU EESMÄRGID

Projekt, mille raames viidi läbi üle-Eestiline juristide ekspertküsitlus, käsitleb ühe põhiprobleemina juristide valmisolekut ja suutlikkust perevägivalda ennetada ja tõkestada ning teha koostööd teiste institutsioonidega. Perevägivalda tase on Eestis ohtlikult kõrge, samas pole senised lahendused vägivalda ennetamiseks ja tõkestamiseks olnud piisavad. Uuringuga selgitatakse, mida ette võtta praeguses olukorras, kui palju sõltub juristidest ning praegusest õigusregulatsioonist?

Küsitluse eesmärgiks oli selgitada järgmist:

- Kuivõrd teravaks probleemiks juristid perevägivalda hindavad;
- Kui sageli juristid perevägivalda juhtumitega oma igapäevatoos kokku puutuvad ja kui palju aega tööajast sellele kulutavad;
- Miks vaid vähene osa perevägivalda juhtumitest jõuab kohtuni ja süüdimõistva otsuseni;
- Miks loobuvad ohvrid sageli oma esialgsetest ütlustest ja võtavad süüdistuse tagasi;
- Kuidas hinnatakse Eesti õiguspraktikas sagedast rakendamist leidnud vägivallajuhtumi osapoolte lepitamise, kus fikseeritakse vägivallatseja ja ohvri vahelised kohustused ja õigused pooleks aastaks ning mis on vägivallatsejale kohustuslik;
- Kas praegused õiguslikud raamid võimaldavad perevägivaldaga ammendavalt tegeleda;
- Kas eraldi perevägivalda seadusest oleks abi;
- Koostöö teiste institutsioonidega (politsei, sotsiaaltöö, tervishoid, ohvriabi jt) Kuivõrd on koostöö oluline;
- Millist ettevalmistust ja lisakoolitust vajavad juristid perevägivalda juhtumite käsitlemiseks?
- Kuidas ollakse valmis selleks, et lülitada perevägivalda alane õppeaine juristide õppekavasse kõrgkoolis;
- Kas ja mida oleks seadusandluses vaja muuta, täiendada, et senisest efektiivsemalt perevägivalda tõkestada ja ennetada,
- Hinnang Eesti riigi sotsiaalsele ja juriidilisele suutlikkusele perevägivalda tõkestada;
- Mis looks läbimurde vägivalda tõkestamisel: ideed, ettepanekud, soovitusel.

3. UURINGU KORRALDAMISEST

3.1. Valimi moodustamise põhimõtted

Küsitlus oli juhuvalimiga, üleriigiline. Välja saadeti 1107 vastamiskutset, 704 juristidele ning 403 politseiuurijatele. Tagasi laekus vastustega ankeete 203. Tegevjuristidest vastas ankeedile 122, politseiuurijatest 81 spetsialisti.

Küsitlemiseks kasutati isetäidetavat ankeeti. Küsitlusmeetodina kasutati veebiküsitlust. Programm oli Lime Survey edasiarendus küsitlusfirma Turu-uuringute AS poolt. Küsitlus toimus novembris/detsembris 2014.

3.2. Metoodika kirjeldus

Uuringu metoodika töötasid välja Eesti Avatud Ühiskonna Instituut (Ivi Proos ja Iris Pettai koostöös Tartu Ülikooli Avaliku õiguse instituudiga (Silvia Kaugia, Raul Narits, Jüri Saar), Konsultandina aitas kaasa Kati Arumäe Politsei- ja Piirivalveametist. Uuringu läbiviimiseks koostatud veebiküsitluse ankeet oli suunatud prokuröridele, kohtunikele, advokaatidele ja teistele õigusspetsialistidele, samuti politseiuurijatele, kes suuremal või vähemal määral puutuvad kokku perevägivalda ohvritega. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning anonüümne, vastajal ei tulnud kirjutada ankeeti oma nime, samuti ei salvestanud programm andmebaasi isikuandmeid.

Kutse uuringus osalemiseks edastasime elektroonilise kirjaga, mis sisaldas lühidalt uuringu eesmarke, juhiseid vastamiseks ning linki ankeedile.

Valimi tegemiseks kasutasime erinevaid kanaleid. Politsei- ja Piirivalveamet lubas kasutada politseiuurijate meiliaadresse. Prokuröridele, kohtunikele, advokaatidele ja teistele õigusspetsialistidele saatsime otse kutse uuringus osaleda.

Ankeet koosnes peamiselt valikvastustega küsimustest, millest osa puhul oli võimalik vastus anda vabas vormis, kui loetelus sobilikku varianti ei leidunud.

Küsimustiku lõpus palusime vastajal esitada ka andmed enda kohta (sugu, amet, tööstaaž, haridus, tööpiirkond). Küsimustikku sai täita ainult eesti keeles.

4. KÜSITLUSE VALIMI KIRJELDUS

- Ligi 2/3 vastajatest moodustasid tegevjuristid. Prokuröre oli vastajate seas 21%, kohtunikke 12%, advokaate 7% ja teisi õigusspetsialiste 21%, politseiuurijaid 39%.
- Valdavalt omatakse kõrgharidust (99% juristidest ja 86% politseiuurijatest). Akadeemiline kõrgharidus omab 96% juristidest ja 33% politseiuurijatest
- Vastajaid oli üle Eesti, kõigist neljast tööpiirkonnast. Juriste oli vastajate seas enam Põhja piirkonnast (46%), politseiuurijaid Lõuna piirkonnast (35%) .
- Keskmise tööstaaž praegusel erialal on juristidel 11 ja politseiuurijatel 10 aastat
- 79 % küsitletud juristidest ja 64% politseiuurijatest olid naised
- 87 % küsitletud juristidest ja 86% politseiuurijatest olid eestlased
- 59 % juristide ja 33% politseiuurijate vanus on ületanud 40-nda eluaasta piiri, Kuni 30 aastaseid oli juristide seas 14% politseiuurijate seas 15%
- Enamik ekspertidest tegeleb igapäevatoos perevägivalla juhtumitega: politseiuurijatest 92%, prokuröridest 86% ja kohtunikest 77%.
- Perevägivallale kuluv osakaal tööajast on politseinikel keskmiselt 42%, prokuröridel 33% ja kohtunikel vaid 12%.

4.1. Vastajate üldiseloostus

Uuringu lõplik valim sisaldab 203 juristi ja politseiuurija vastuseid.

Tabel 1. Küsitluses osalenud vastajate eriala
(%)

Prokurörid	21
Kohtunikud	12
Advokaadid	7
Teised õigusspetsialistid	21
Politseiuurijad	39
Kokku	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Kokku küsitleti 203 juristi ja politseiuurijat. Juriste oli vastajate seas 61%. Iga viies küsitluses osalenu oli erialalt prokurör (21%), ligikaudu iga kümnes vastaja tegutses kohtunikuna. Politseiuurijad moodustasid ankeedile vastanute hulgas 39% (vt tabel 1).

Tabel 2. Küsitluses osalenud vastajate tööpiirkond ja tööstaaž praegusel erialal.

(%)

Piirkond	Juristid	Politseiuurijad
Põhja	46	24
Lõuna	26	35
Lääne	11	24
Ida	17	17
Kokku:	100	100
Tööstaaž	Juristid	Politseiuurijad
1-5 aastat	31	31
6-10 aastat	23	25
11-15 aastat	18	13
16 ja rohkem aastat	28	31
Kokku:	100	100
Keskmine	11 aastat	10 aastat

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Tabel 3. Küsitluses osalenute hariduslikud näitajad

(%)

	Juristid	Politseiuurijad
Keskeriharidus või keskharidus	1	14
Rakenduslik kõrgharidus	3	53
Akadeemiline kõrgharidus	96	33
Kokku	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014 ja 2004

4.2. Küsitluses osalenute sotsiaal-demograafiline portree

Tabel 4. Küsitluses osalenud juristide ja politseiuurijate sotsiaal-demograafilised näitajad.

(%)

Sugu	Juristid	Politseiuurijad
Naine	79	64
Mees	21	36
Kokku:	100	100
Vanus		
21-30 aastat	14	15
31-40 aastat	27	52
41-50 aastat	31	29
51 ja vanem	28	4
Kokku:	100	100

Rahvus	Juristid	Politseiuurijad
Eestlane	87	86
Teine rahvus	13	14
Kokku:	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Küsitlute tööstaaž oli keskmiselt 10-11 aastat. Küsitletud juristid on vanemaealisemad kui politseitöötajad. 2/3 juristidest olid vanemad kui 40aastat, politseitöötajatest on vaid iga kolmas üle 40 aastane (vt tabel 4).

4.3. Kokkupuuted perevägivalda juhtumitega

Praktiliselt pea kõik küsitluses osalenud politseitöötajad (92%), aga ka valdav osa prokuröridest (86%) ja kohtunikest (77%) tegelevad oma igapäevatoos perevägivalda juhtumitega (vt tabel 5).

Tabel 5. Vastajad hulk, kes oma igapäevatoos tegelevad perevägivalda juhtumitega.

(%)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Tegelevad perevägivalda juhtumitega	86	77	92
Osakaal kogu tööajast, keskmiselt	33	12	42

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Perevägivaldale kuluv osakaal tööajast on politseinikel keskmiselt 42%, prokuröridel 33% ja kohtunikel vaid 12%. Iga neljas kohtunik ei tegele perevägivalda juhtumitega üldse, minimaalselt (kuni 5% tööajast) tegeleb 41% (vt tabel 6).

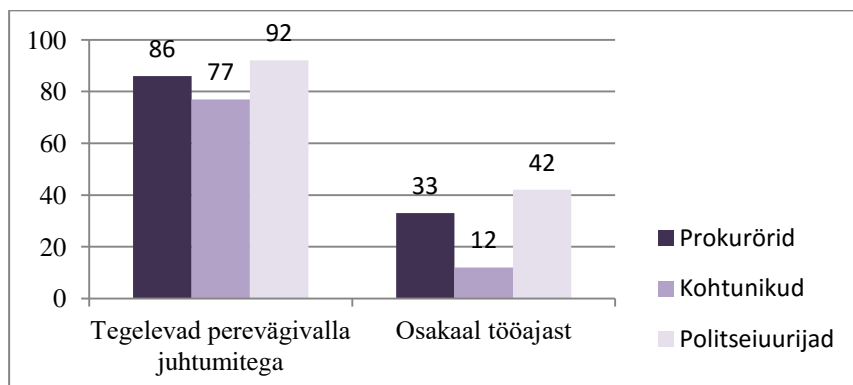
Tabel 6. Perevägivalda juhtumitega tegelemise osakaal kogu tööajast, keskmiselt

(%)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
0%	14	23	8
1-5	26	41	13
6-20	14	23	15
21-50	26	14	33
Rohkem kui 50	20	-	32
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Kokkupuuteid perevägivallega igapäevatoos kajastab ka joonis 1.

Joonis 1. Vastajad, kes oma igapäevatoos tegelevad perevägivallega juhtumitega

5. NAISTEVASTAST VÄGIVALDA KÄSITLEVAD HOIAKUD

- Juristid ja politseiuurijad ei alahinda naistevastast vägivalda vaid peavad seda tõsiseks probleemiks kõigi vägivalda liikide lõikes.
- Suurimaks probleemiks on vastajate hinnangul füüsiline vägivald, mida hindab tõsiseks probleemiks 92-94% vastanutest. Järgneb vaimne vägivald, mida tõsiseks hindab 86%. Seksuaalvägivalda peab tõsiseks probleemiks vaid 51-53% küsitletutest.
- Iga teine jurist ja 40% politseiuurijatest ei oma seksuaalvägivalda kui tõsise probleemi osas kindlat seisukohta.
- Juristide ja politseiuurijate seas on tugevalt kinnistunud ohvrit süüdistav hoiak. 24-77% vastanutest näevad vägivalda põhjuseid ohvris endas, kes oma mõtlematu või provotseeriva käitumisega ise vägivalda esile kutsub.
- Enamik ekspertidest (88-99 %) süüdistab naistevastases vägivaldas selle toimepanijaid mehi, kes vastajate hinnangul ei oska oma agressiivsust kontrollida, rakendavad naiste suhtes liigset kontrolli jms.
- Ka on eksperdid valdavalt (84-98%) arvamusel, et vägivalda põhjustab alkoholi ja narkootikumide tarbimine, töötus (48-81%) ja vaesus (56-73%).

5.1. Suhtumine vägivalda

Juristid ja politseiuurijad ei alahinda naistevastast vägivalda vaid peavad seda tõsiseks probleemiks kõigi vägivalda liikide lõikes. Vaimset ja füüsilist vägivalda peetakse tõsisemateks probleemideks kui seksuaalset vägivalda. Suurimaks probleemiks on vastajate hinnangul füüsiline vägivald, mida hindab tõsiseks probleemiks 92-94% vastanutest. Järgneb vaimne vägivald, mida tõsiseks hindab 86%.

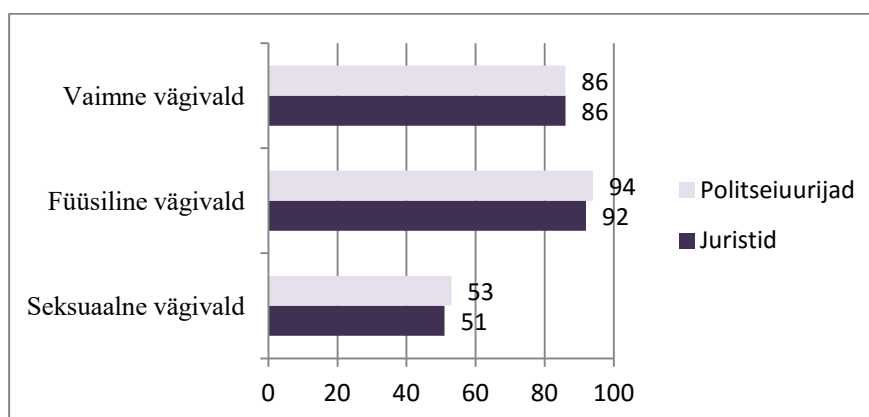
Märksa leebemalt suhtutakse seksuaalvägivalda, tõsiseks probleemiks peab seda vaid iga teine seejuures väga tõsiseks vaid iga viies vastaja. On oluline tähelepanu juhtida, et 47% juristidest ja 40% politseiuurijatest ei oma seisukohta seksuaalvägivalda suhtes, mis räägib sellest, et juhtumitega kokkupuuteid on oluliselt harvem, kui ka sellest, et tegemist on märksa peidetuma ja varjatuma vägivaldaga, mille osas spetsialistidel puudub ülevaade. (Vt tabel 7 ja joonis 2).

Tabel 7. Kuivõrd on naistevastane vägivald Eestis Teie arvates probleem?

(%)

Hinnangud	Vaimne vägivald		Füüsiline vägivald		Seksuaalne vägivald	
	Juristid	Politsei uurijad	Juristid	Politsei uurijad	Juristid	Politsei uurijad
Väga tõsine	44	49	39	42	19	20
Küllaltki tõsine	42	37	53	52	32	33
Mitte eriti tõsine	6	5	1	2	2	7
Ei oska öelda	8	9	7	4	47	40
Kokku	100	100	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Joonis 2. Juristide ja politseiuurijate hinnangud naistevastase vägivalla probleemile Eestis

5.2. Hinnangud vägivalla põhjustele

Uuringus selgitasime, miks naised satuvad füüsilise või seksuaalse vägivalla ohvriteks, kuivõrd nähakse süüd toimunud vägivallas selle toimepanijal või siis hoopis naisel endal. Kuivõrd püütakse vägivaldse käitumise tagamaid lahti seletada ümbritseva keskkonna mõjudega. Iga põhjuse osas esitasime konkreetseid väiteid, milliste järele eksperdid neid hindasid 5-pallilise skaala põhjal:

1. Seda eelkõige
2. Seda samuti
3. Seda mitte
4. Raske öelda

Et selgitada, kuivõrd võib põhjus olla naises, esitasime hindamiseks kolm vägivalla ohvriks langenud naist süüdistavat hoiakut, mis eeldavad, et naised põhjustavad ise oma käitumisega ühel või teisel moel vägivalla puhkemise:

- Naised provotseerivad mehi vägivallale oma pideva näägutamise, torisemise, vastuhakkamise, märkuste tegemise, kurtmise või nõudmistega.

- Vägivalla põhjuseks võib olla naise väljakutsuv riietus või käitumine
- Naised võivad olla mõtlematud - hääletavad juhusliku auto peale, joovad endid purju, lähevad kaasa võõraste meestega.

Kõik kolm ülaltoodud hoiakut leidsid vastajate hulgas toetuse. Enamik vastajatest süüdistab toimunud vägivallas ohvrit ennast ja näeb põhjuseid tema mõtlematus või provotseerivas käitumises (vt tabel 8)

Tabel 8. Miks naised satuvad füüsilise või seksuaalse vägivalla ohvriteks?

(seda eelkõige + samuti %des)

	Prokurörid		Kohtunikud		Politseiuurijad	
	Seda eelkõige	Seda samuti	Seda eelkõige	Seda samuti	Seda eelkõige	Seda samuti
PÕHJUS ON NAISTES, KES...						
on mõtlematud - hääletavad juhusliku auto peale, joovad endid purju, lähevad kaasa võõraste meestega	10	60	24	48	14	57
provotseerivad meest vägivallale oma pideva näägutamisega	10	67	4	56	10	65
provotseerivad meest oma väljakutsuva käitumise, riietusega	-	24	-	40	3	39
PÕHJUS ON MEESTES, KES...						
ei valitse oma agressiivsust, on äkkvihaga ja muutuvad vihahoos kergesti vägivaldseteks	64	33	68	28	65	34
püüavad kõike kontrollida, et oma tahe maksma panna ja näidata naisele tema koht kätte	29	67	28	60	38	60
VÄGIVALDA PÕHJUSTAVAD ...						
alkohol, narkootikumid	55	41	44	40	66	32
töötus	5	57	-	48	13	68
vaesus	7	52	-	56	13	60

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Kõige enam toetati arusaama mõtlematult käituvatest naistest, kes hääletavad juhusliku auto peale, joovad endid purju, lähevad kaasa võõraste meestega ja otsekui enda hoolimatuse ja rumalusega vägivalla välja kutsuvad. Seda seisukohta toetas eelkõige 10-24% vastajatest, pooldas 48-60%. Teine üsnagi levinud naise süüdistav arusaam on, et naised näägutavad mehe kallal seni, kuni viimasel ütleb närv üles ja ta muutub vägivaldseks. Neid seisukohti toetas eelkõige 4-10% ja pooldas 56-67% vastajatest.

Kolmas eelarvamuslik hoiak, naiste väljakutsuv käitumine ja riietus, kogus märksa vähem toetajaid, vaid 24% prokuröridest, 40% kohtunikest ja 42% politseiuurijatest olid nõus, et ka need tegurid võivad olla vägivalda põhjuseks. Vastusevariandiga „eelkõige“ nõustus vaid 3% politseiuurijatest (vt tabel 8).

Tegemist on stereotüüpse mõttelaadiga, mille järgi naine on vägivaldas süüdi isegi siis, kui ta on selle ohver. 2014.a. läbiviidud EMOR-i uuringu andmeil peavad enam kui pooled (54%) Eesti elanikest ohvrit perevägivaldas osaliselt süüdlaseks ja ligi poolte (47%) arvates põhjustavad naised ise oma riietusega vägistamise ohvriks langemise.⁸

Ülaltoodud hoiakute pooldajad eeldavad, et ohver oleks saanud vägivalda vältida, kui ta ei oleks provotseerinud meest oma mõtlematu käitumise, näägutamise jms. Paraku ei ole „ohvri vale käitumine“, pikaajaline näägutamine vms. vägivalda põhjuseks. Paljud uuringud on tõestanud, et põhjus on mehes, kes end lähisuhetes vägivalda abilkehtestab. Vägivaldale kasutavale inimesele on iseloomulik domineerimine, enda soovide ja vajaduste esikohale seadmine. Ta kujutab ette, et teised pereliikmed on „tema omad“ ning peavad täielikult temale alluma. Perevägivald on tõsine kuritegu ja korduvalt vägivalda kasutatav isik ei tee seda kogemata vaid kindla sihiga saavutada oma eesmärk, täielik kontroll ja võim oma partneri üle.

Stereotüüpsed suhtumised ja arusaamad, kus ka ohvreid süüdistatakse toimunud vägivaldas, võivad takistada õiguskaitseorganite tööd. Ebakindlus ja süüdistamise kartus on üks põhjustest, miks vägivalda all kannatav naine julgeb üliharva pöörduda õiguskaitseorganite poole. Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti naistevastases uuringust selgus, et ainult 14% naistest pöörduvad politsei poole ka pärast kõige tõsisemat vägivaldajuhtumit (Eestis 10%). Vaid iga kolmas naine pöörduab meedikute poole pärast vägivaldajuhtumit, 4-6% otsivad abi naiste varjupaikadest või ohvriabist.⁹

Põhjuseid, miks naised ei teavita toimunud vägivaldast politseid, on mitmeid – nt hirm kättemaksu ees, majanduslik ja psühholoogiline sõltuvus, eelarvamus, et politsei ei võta nende süüdistusi tõsiselt.¹⁰ Samuti võib mitteteatamise tingida ka ohvri häbitunne ja lootus, et vägivaldlatseja end parandab.

Palusime vastajatel hinnata ka kaht tüüpilist vägivaldlatsevat meest süüdistavat hoiakut. Vägivalla põhjusteks peetakse meeste oskamatus oma agressiivsust kontrollida (vihajuhtimise oskuste puudumist) ja liigset kontrollivajadust, neid seisukohti toetab 88-99 % vastajatest. Küsitluse põhjal võib väita, et Eesti vajab vägivaldlatsejatele suunatud programme, psühholoogilist (sund)nõustamist, vihajuhtimise koolitusi jms.

⁸ Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnas. TNS EMOR. Sotsiaalministeerium. 2014. Arvutivõrgus: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivalda_vahendamise_programm/elanike_hoiakud_soopohise_vagivalda_ja_inimkaubanduse_valdkonnas2014_aruanne_tns_emor_loplik.pdf 23.07.2015.

⁹ FRA uuring 2013. Kokku küsitleti 4200 naist EL-s. Arvutivõrgus: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf 24.07.2015.

¹⁰ R. Felson, P.P. Paré, The Reporting of Domestic Violence and Sexual Assault by Nonstrangers to the police. The Pennsylvania State University 2005, p 3.

Võrreldes omavahel hinnanguid arusaamadele, mis otsivad toimepandud vägivaldas süüd naistesohvrites või meestes-vägivallatsetes, näeme, et mõnevõrra enam kalduvad juristid ja politseiuurijad süüdistama mehi kui naisi.

Kaalukateks perevägivalda põhjusteks peetakse ka töötuse ja vaesuse mõju, vastajatest 48- 81% arvates. Enamik vastajatest (84-98%) näeb vägivalda põhjuseid alkoholi ja narkootikumide tarbimises.

Tihe side alkoholi tarvitamise ja perevägivalda vahel on leidnud kinnitust paljudes maades. Alkohol kutsub esile agressiivsust ja julgustab vägivaldselt käituma, alkoholi tarvitamist kasutatakse sageli ka kui vabandust oma vägivaldsele käitumisele.

Alkoholi kasutamine suurendab perevägivalda esinemist ja selle raskust. Alkoholi kasutamine mõjutab otseselt kognitiivseid ja füüsilisi funktsioone, vähendab enesekontrolli ja teeb inimese vähem võimeliseks pidama läbirääkimisi, leidmaks konfliktile mittevägivaldseid lahendusi.¹¹

Alkohol on seotud valdava osa vägivaldajuhtumitega, 2000. aastal esitatud "Šoti kuritegude ülevaade" näitas, et 62% kurjategijatest olid tarvitanud alkoholi ja 32% juhtudest oli kurjategija kasutanud narkootilisi aineid. Enamik (83%) juhtumitest, kus oli kasutatud alkoholi, oli kasutatud samal ajal ka narkootilisi aineid.¹²

Lääne-Eestis kogutud politseistatistika andmetel oli koguni 80% vägivallatsetest tarvitanud alkoholi.¹³

Alkohol ei ole siiski perevägivalda põhjus, vägivalda kasutamise juured on sügavamal kui alkoholi või narkootikumide tarbimine. Vägivaldselt võivad käituda nii purjus kui ka täiesti kained ja karsked mehed. Paljud joobes vägivallatsetjad jätkavad oma partneri ja/või lapse löömist ka pärast kaineks saamist. Vägivald ei lõpe tingimata isegi siis, kui mees hakkab karsklaseks.

Vägivalda tegelikuks põhjuseks on mehe vajadus näidata võimu ja üleolekut ning naist kontrollida. Mehel, kellel on alkoholi- või narkoprobleem ja kes on vägivaldne, on kaks erinevat probleemi: alkoholi- või narkoprobleem ning vägivaldne käitumine. Alkohol seega ei põhjusta, vaid soodustab vägivaldset käitumist. Alkoholi tarvitamine võib tihti olla ka ettekavatsetud. Vägivallatsetjad võivad alkoholi kasutamist tuua vabanduseks oma tegudele, väites, et on alkoholi tarvitanud. Joomine annab sotsiaalselt heakskiidetud põhjuse vägivalda kasutamiseks. Eestis peetakse joomisega kaasnevat vägivalda küllaltki loomulikuks ja see leiab ühiskonnas mõistmist.

¹¹ Finney A 2004a. Alcohol and intimate partner violence: key findings from the research. Findings 216. UK Home Office March 2004. <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/r216.pdf>

¹² MacPherson S, 2002. Domestic Violence: Findings from 2000 Scottish Crime Survey. The Scottish Executive Central Research Unit. <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2002/05/14413/1564>.

¹³ Iris Pettai, Joosep Kaasik. Perevägivald politseistatistika andmetel. Kogumikus: Eesti edu hind. Eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus. Eesti Entsüklopeediakirjastus 2005

6. PEREVÄGIVALLA SULETUD RING

- ❑ Eestis jõuab kohtusse ainult iga neljas politseisse jõudnud lähisuhte vägivalda juhtum ehk 25%. Realse vanglakaristusega lõpeb omakorda vaid 13% juhtumitest. Ekspertide hinnangul, miks perevägivalda juhtumitest ei jõua paljud juhtumid kohtuni ja süüdimõistva otsuseni, lasub vastutus ohvril endal. 2/3 prokuröride ja politseiuurijate ning 40% kohtunike hinnangul ohvrid loobuvad oma ütlustest. Nii tekib perevägivalda suletud ring.
- ❑ Peamiseks põhjuseks, miks ohvrid ütlustest loobuvad, peetakse asjaolu, et ohver mõtleb ringi (40-65%) hinnangul. Ka on 28-36% hinnangul oluline vägivallatseja poolne mõjutamine. Sugulaste/sõprade, aga ka õiguskaitse ametnike soovitusel on ekspertide hinnangul väga väike mõju sellele, kui ohvrid oma esialgsetest ütlustest loobuvad.
- ❑ Teiseks oluliseks põhjuseks, miks jäävad vägivallatsejad sageli karistuseeta, on asjaolu, et juhtumeid on raske tõendada, 57% prokuröride, 44% politseiuurijate ja iga kolmanda kohtuniku arvates.
- ❑ Muid võimalikke põhjuseid nagu tõendusmaterjalide kogumise pinnapealsus või perevägivalda juhtumite teisejärgulisus, ei peeta arvestatavateks põhjusteks.

Eestis jõuab kohtusse ainult iga neljas politseisse jõudnud lähisuhte vägivalda juhtum ehk 25%. Realse vanglakaristusega lõpeb omakorda vaid 13% juhtumitest.¹⁴ Miks see nii on, küsisime ekspertidelt.

Määravaks põhjuseks, miks perevägivalda juhtumitest ei jõua mitte kõik kohtuni ja süüdimõistva otsuseni, peab 2/3 prokuröridest ja politseiuurijatest ning 40% kohtunikest ohvri loobumist oma esialgsetest ütlustest. Oluliseks takistuseks on 41-57% prokuröride ja politseiuurijate hinnangul ka vägivalda juhtumite raske tõendatavus. Kohtunikest on selle väitega nõus 32%.

Teisi võimalikke põhjuseid nagu tõendusmaterjalide kogumise pinnapealsus või perevägivalda juhtumite teisejärgulisus, ei peeta arvestatavateks põhjusteks, nende olulisust hindab 5-14% prokuröridest ja 6-8% politseiuurijatest. Kohtunikel on siinosas oma nägemus, iga neljas neist arvab, et perevägivalda juhtumid on tihti teisejärgulised ja eelisjärjekorras tegeletakse raskemate kuritegudega. Kõige vähem on vastajad (4-6%) on nõus väitega, et perevägivalda juhtumitel puudub sageli kuriteo koosseis (vt tabel 9).

¹⁴ Jako Salla, Laidi Surva. Perevägivaldsete retsidiivsus. Kriminaalpoliitika analüüs. Nr 8/2012. http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/perevagivaldsete_retsidiivsus_justiitsministeerium_2012.pdf (13.05.2015)

Tabel 9. Perevägivalda juhtumitest ei jõua mitte kõik kohtuni ja süüdimõistva otsuseni. Milles on Teie arvates põhjused?

(%)

	Prokurörid		Kohtunikud		Politseiurijad	
	Oluline põhjus	Ei ole põhjus	Oluline põhjus	Ei ole põhjus	Oluline põhjus	Ei ole põhjus
I Peamine takistus						
Ohvrid loobuvad oma esialgsetest ütlustest	64	4	40	-	65	4
II Olulised takistused						
Perevägivalda juhtumeid on raske tõendada	57	17	32	12	44	15
Seksuaalse vägivalda juhtumeid on raske tõendada	41	14	28	16	46	13
II Vähem olulised takistused						
Perevägivalda tõendusmaterjal on sageli pealispinnaliselt kogutud ja ei võimalda kurjategijat vastutusele võtta	14	45	8	40	6	67
Perevägivalda juhtumid on tihti teisejärgulised, eelisjärjekorras tegeletakse raskemate kuritegudega	5	62	24	36	8	71
Perevägivalda juhtumitel puudub sageli kuriteo koosseis	-	64	4	64	6	53

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Püüdsime uuringuga selgitada, mis võib olla põhjuseks kui ohvrid loobuvad oma esialgsetest ütlustest.

Asjaolu, et ohver mõtleb ümber, on vastajate arvates määrav, miks ohvrid oma esialgsetest ütlustest loobuvad. Rohkem on selles veendunud prokurörid (62%) ja politseiurijad (51%), märksa vähem aga kohtunikud (28%). Teisele kohale oma kaalukuselt asetub vägivallatseja poolne mõjutamine, mida peab peamiseks põhjuseks 28-36% vastajatest, kohtunikud hindavad vägivallatseja mõju veidi kõrgemalt (36%). Sugulaste/sõprade, aga ka õiguskaitse ametnike soovitusel on ekspertide hinnangul väga väike mõju sellele, kui ohvrid oma esialgsetest ütlustest loobuvad (vt tabel 10).

Tabel 10. Millistel põhjustel soovivad ohvrid oma esialgsetest ütlustest loobuda?

(„See on peamine põhjus“ %-s)

	Prokurörid		Kohtunikud		Politseiurijad	
	Peamine põhjus	Ei ole põhjus	Peamine põhjus	Ei ole põhjus	Peamine põhjus	Ei ole põhjus
I Peamine põhjus						
Ohver ise mõtleb ümber	62	-	28	-	51	8
II Mõjutab mõningal määral						
Vägivallatseja poolset mõjutused	24	2	36	4	27	5
III Praktiliselt ei mõjuta						
Sugulaste või sõprade ja tuttavate soovitusel	9	31	8	24	2	23
Õiguskaitse ametnike soovitusel	2	88	4	64	4	84

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Tulemustest võib järeldada, et põhivastutus, miks perevägivalda juhtumitest ei jõua kõik kohtuni ja süüdimõistva otsuseni, lasub vastajate hinnangul ohvril endal.

Paljud riigid (Hispaania, Suur-Britannia, Austria, Kanada, Ameerika jt.), kes sarnaste olukordadega, kus ohvrid oma süüdistustest sageli loobuvad, kokku puutuvad, on püüdnud otsida lahendusi ka õiguskaitseorganite töös. Õiguskaitseorganite tööd on ohvri probleemide ja vajaduste seisukohalt analüüsitud ja ka muudetud, otsitud lahendusi, kuidas suurendada ohvrite usaldust ja kindlustunnet õiguskaitseorganite suhtes. Nii on loodud mitmetes riikides spetsiaalsed politseiurijate ja prokuratuuri osakonnad, kohtud, kus töötavad eriettevalmistuse saanud spetsialistid perevägivalda juhtumite käsitlemiseks. Taolised muudatused on end igati õigustanud, sest on aidanud luua paremat kontakti ohvritega, suurendanud nende turvatunnet ja nii on suudetud julgustada ohvreid kohtuprotsessis lõpuni osalema.¹⁵

¹⁵ Handbook for Legislation on violence against women. UN Women .New York.2012,

7. PEREVÄGIVALLA OHVRITE KAITSMINE

- Ekspertidel paluti hinna viit võimalust ohvrite kaitsmiseks. Otseselt vägivallatsejatele suunatud kaht meetet (viharavi ja lähenemiskeeld) toetati enam
- Vägivallatsejate viharavi pooldas 44-60 %. Lähenemiskeeldu kehtestamist oma naisele-lastele lähenemiseks pooldas 36-52 %.
- Otseselt ohvritele suunatud abinõud leidsid vähem toetust. Turvakodude rajamist pooldas 20–30% ja sotsiaalmajade ehitamist 16–21%.
- Kõige vähem usutakse esmase lahendusena lepitamisse perenõustaja/hingehoidja juures, skeptilisemad on politseiuurijad, neist on poolehoidjaid vaid 7%, juristidest 15%.
- Valdav osa vastajatest (58-72%) leiab, et riik ei suuda perevägivalda ennetada ja raskeid juhtumeid ära hoida, ka heidetakse riigile ette, et puudub kontroll vägivallatsejate (68-71%) ja vägivaldsetes peredes toimuva üle (62-72%).
- Suurimaks probleemiks ekspertide hinnangul on võimaluste puudumine ohvritele elatusraha jm materiaalsete tingimuste tagamisel, et nad saaksid iseseisvalt toime tulla. Puudulikuks hindab seda 88% kohtunikest, 81% politseiuurijatest ning 74% prokuröridest. Uuringust selgub, et riigi suutlikkuse suhtes on mõnevõrra kriitilisemad kohtunikud.
- Kõige enam ollakse rahul ohvrite kohtlemisega õigusorganites, ka ollakse rahul ohvrite lastele turvalisuse tagamisega.

Palusime vastajatel hinnata viit erinevat võimalust ohvrite turvalisuse tagamisel ja abistamisel. Kõige vähem usutakse esmase lahendusena lepitamisse perenõustaja või hingehoidja juures, skeptilisemad on politseiuurijad, kellest pooldajaid on vaid seitse protsenti. Rohkem pooldavad lepitamist prokurörid 26% ja kohtunikud 12%. Ka turvakodude rajamine ja sotsiaalmajade ehitamine saavad abinõudena vähe toetust: turvakodude rajamine 20–30% ja sotsiaalmajade ehitamine 16–21%.

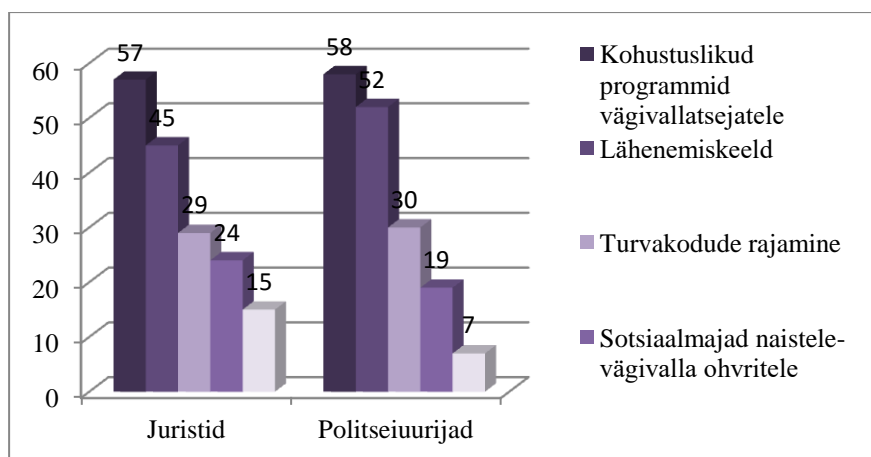
Rohkem pakub ekspertide hinnangul ohvrile turvalisust lähenemiskeeldu kehtestamine (36–52%). Lähenemiskeeldu toetavad teistest enam politseiuurijad (52%) Kõige enam pooldatakse vägivallatsejate suunamist kohustuslikesse programmidesse (viharavile), et aidata neil oma vägivaldsusega toime tulla (44-60%). Vähem toetavad viharavi kohtunikud (44%) (vt tabel 11 ja joonis 3).

Tabel 11. Kuidas tuleks Teie hinnangul naisi aidata ja vägivaldsete eest kaitsta?

(„seda eelkõige“ %-des)

Meetmed	Prokurörid	Kohtunikud	Politsei- uurijad
Vägivaldsete tuleks kohustuslikult suunata programmidesse (viharavile), mis aitavad vägivaldsusega toime tulla	60	44	58
Vägivaldsetele tuleks kehtestada lähenemiskeeld oma naisele-lastele lähenemiseks	36	36	52
Rajada piisavalt turvakodusid (varjupaiku), kuhu naised (koos lastega) saaksid mõneks ajaks elama minna	29	20	30
Naistele, kelle mehed on vägivaldsed, tuleks ehitada sotsiaalmaju, kuhu nad saaksid koos lastega mehest eraldi elama minna	21	16	19
Riskiperede mees ja naine tuleks saata perenõustaja/hingehoidja juurde, kes nad ära lepitaks	26	12	7

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Joonis 3. Juristide ja politseiuurijate vastused küsimusele: „Kuidas tuleks Teie hinnangul naisi aidata ja vägivaldsete eest kaitsta?“

Uuringust selgub, et kõige enam usutakse viharavisse, mis muudaks vägivaldset meest. Tegemist on kogu maailmas, aga ka Eestis alles vähe rakendamist leidnud suhteliselt uude meetodiga, mis esialgu tundub vastajatele universaalse lahendusena ja efektiivne. Vägivalla ekspertide hinnangul tuleb vägivaldsete korrektsiooniprogramme (ka kohustuslikus korras) kindlasti senisest rohkem praktiseerida, samas ei saa neid ülehinnata ja käsitleda kui ohvri kaitset, mis aitab vägivalla kordumist ära hoida. Korrektsiooniprogrammi tuleb vaadelda kui sanktsiooni ja parandatavat meetet, mitte aga kui kaitset ohvrile. Need programmid annavad tulemusi pika perioodi jooksul, üsna harva ja neid ei tuleks automaatselt samastada ohvri kaitsmisega, nagu ei taga ohvri kaitset ka perenõustamine.

Vägivalla ennetamine, viharavi, suhtlemisoskuste arendamine, avalikkuse informeerimine jne. see kõik ei asenda efektiivset seadusandlust, vaid täiendavad seda.¹⁶

Efektiivsem meede ohvri kaitseks on lähenemiskeeld, mida küsitluse andmetel toetab 52% politseiuurijatest ja 45% juristidest.

Tabel 12. Milline on Teie hinnangul Eesti riigi suutlikkus perevägivalda juhtumitega tegelemisel?

(%)

	Prokurörid		Kohtunikud		Politsei uurijad	
	Hea+ rahul dav	Puudulik	Hea+ rahul dav	Puudulik	Hea+ rahul dav	Puudulik
I Kõrge suutlikkus						
Tagada ohvritele turvaline ja austav kohtlemine õiguskaitseorganites	91	7	64	28	82	10
II Keskmine suutlikkus						
Tagada ohvrite lastele turvalisus	60	33	48	40	56	41
III Madal suutlikkus						
Perevägivalda ennetada ja raskeid juhtumeid ära hoida	33	60	12	72	38	58
Kontrollida vägivaldsetes peredes toimuvat	29	62	16	72	28	68
III Väga madal suutlikkus						
Omada ülevaadet ja kontrolli vägivallatsete üle	19	71	16	68	27	70
Tagada ohvritele elatusraha (materiaalsed tingimused) iseseisvalt toimetulekuks	10	74	16	88	10	81

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Riigi suutlikkust perevägivalda juhtumitega tegelemisel hinnatakse erinevalt. Kõige enam ollakse rahul ohvrite kohtlemisega õigusorganites, ka ollakse rahul ohvrite lastele turvalisuse tagamisega. Samas on vastajate hinnangul mitmed võtmeprobleemid lahendamata.

Valdav osa vastajatest (58-72%) leiab, et riik ei suuda perevägivalda ennetada ja raskeid juhtumeid ära hoida, ka tuuakse välja, et puudub kontroll vägivallatsete (68-71%) ja vägivaldsetes peredes toimuva üle (62-72 %). Suurimaks probleemiks ekspertide hinnangul on ohvritele elatusraha jm materiaalsete tingimuste tagamine, et nad saaksid iseseisvalt toime tulla, puudulikuks hindab seda 88% kohtunikest, 81% politseiuurijatest ning 74% prokuröridest. Riigi suutlikkuse suhtes on mõnevõrra kriitilisemad kohtunikud.

¹⁶ Handbook for Legislation on violence against women. UN Women .New York.2012,

8. PEREVÄGIVALLA TOIMEPANIJATE TÕHUSAM MÕJUTAMINE

- **Ekspertidel paluti hinnata, kuidas nad suhtuvad, kui perevägivalda juhtumite puhul kasutada jalgpallist teada „kollaste“ ja „punaste“ kaartide süsteemi. Piisava tõsidusega vägivallajuhtum toob vägivallatsejale kaasa esmalt kollase – ja korduvate tegude puhul punase kaardi. Ekspertid pooldasid uue süsteemi rakendamist erinevate vägivalda juhtumite korral.**
- **Kõik spetsialistid hindavad ühtviisi karmilt alaealiste laste vastu suunatud vägivalda. Kõige enam toovad selle vägivalda vormi välja politseiuurijad, edasi kohtunikud ja kõige „leebemad“ on prokuröride hinnangud.**
- **Karistuse ootuselt teisel kohal on kõikide vastajate jaoks täiskasvanud laste vägivaldsus oma vanemate vastu. Prokuröride hinnangud on ka siin „leebemad“ võrreldes politseiuurijate ja kohtunike hinnangutega. Viies (21%) prokuröridest leiab, et selle kuriteoliigi puhul tuleks hoiduda nn. „hoiatus – karistus“ variandist ning tööandjate ja kogukonna informeerimisest ja selle abil kaasamisest.**
- **Karistuse ootuselt kolmandal kohal on vägivaldsus abielus või vabaabielus inimeste vahel.**
- **Vähemoluliseks hinnati endiste elukaaslaste vahelist vägivalda.**

Kui perevägivalda vähendamine on Eestis riiklik prioriteet, siis tähendab see kindlasti ka seda, et vägivallatsejate suhtes peab olema senisest nõudlikum ja karmim. Järgmine küsimus on kutse väikesele mõtlemismängule:

Kuidas Te suhtute kui oma pereliikmete suhtes vägivalda kasutavate inimeste puhul rakendada jalgpallist teada „kollaste“ ja „punaste“ kaartide süsteemi?

Piisava tõsidusega vägivallajuhtum toob vägivallatsejale kaasa esmalt kollase – ja korduvate tegude puhul punase kaardi. Mis tähendab ka seda, et kogukond ja tööandja võivad vägivallatsejast suurema tõenäosusega teada saada.

Küsimuse veidi erisugust vormi, nn. mõtlemismängu, kasutame selleks et püüda kaudseid hinnanguid, kuidas spetsialistid suhtuvad perevägivalda toimepanijate mõjutamise erinevatesse vormidesse. Ehk siis, kuidas suhtutakse perevägivalda juhtumite puhul skeemi: „hoiatus – karistus“. Jalgpallist teada kollaste ja punaste kaartide süsteem sobis meetoodiliselt hästi, sest enamik inimesi teab jalgpallimängus kasutatavat kollastel - ja punastel kaartidel põhinevat karistamise süsteemi.

Tabel 13. Palun hinnake, milliste perevägivalda liikide puhul Te pooldate kollaste – ja punaste kaartide kasutamist.**

(%)

Vägivalda liigid	Prokurörid			Kohtunikud			Politseiuurijad*		
	Kind lasti	Võib olla	Ei	Kind lasti	Võib olla	Ei	Kind lasti	Võib olla	Ei
Otsene vägivald alaealiste laste vastu	55	14	21	60	20	12	66	17	10
Täiskasvanud laste vägi-vald oma vanemate vastu	38	33	21	48	36	8	48	34	9
Abielus partnerite vahel	24	45	24	24	48	20	32	46	14
Vabas kooselus partnerite vahel	21	48	24	24	44	24	29	48	13
Kaudne vägivald alaealiste laste vastu (pealtnägmine)	21	33	36	20	52	16	29	44	18
Endiste elukaaslaste vahel	17	36	41	24	44	24	24	51	16

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Võib öelda, et sellisel viisil konstrueeritud küsimus töötas piisavalt hästi, sest vastusevariandi „ei oska hinnata“ valisid vähesed vastajad, enamike vastusevariantide puhul 7% kuni 8% vastajatest. Küsimuses oli väga oluline lisand, „punase kaardi“ kasutamine pärast hoiatavat „kollast kaarti“ tähendas seda, et „kogukond ja tööandja võivad vägivaldsest suurema tõenäosusega teada saada“ (vt. küsimuse sõnastust). Mõistagi ei tähenda selline küsimuse asetus, et oleks võimalik sellist „kaudset karistust“ koheselt rakendada. Seda ei võimalda olemasolevad seadused. Siiski oli informatiivne paluda ekspertidel selliseid võimalusi „mõtlemismängu“ kujul hinnata. Idee selliseks probleemipüstituseks tuli sotsiaaltöötajatega ja lastekaitse spetsialistidega läbiviidud intervjuudest sama projekti raames. Pikema kogemusega („nõukaaegne“ praktika sotsiaaltöö valdkonnas) sotsiaaltöötajad väitsid üksmeelselt, et tööandja informeerimine perevägivaldse juhtumitest oli väga tõhus, sest distsiplineeris vägivalda kalduvustega inimest hästi ja vähendas korduvate vägivaldajuhtumite arvu piirkonnas.

Võib arvata, et kogukonna informeerimine vägivaldusele kalduvatest kogukonna liikmetest on samavõrd tõhus inimeste kaudse mõjutamise vorm kui tööandjate informeerimine. Eriti väiksemate kogukondade (külad, alevikud) puhul, kus inimesed üksteist teavad ja tunnevad. Mõistagi on inimeste kohta kogukonnale info andmine äärmiselt komplitseeritud ja delikaatne küsimus. See võib viia inimeste tagakiusamise ja konfliktideni. Kuid selles suunas mõtlemine ja lahenduste otsimine on kindlasti oluline. Eriti puudutab see temaatika piirkonnapolitseinikke, kelle otseseks ülesandeks on kaasata kogukonda piirkonna turvalisuse suurendamiseks ja samas on piirkonnapolitseinikel võimalus kasutada PPA andmebaasi lähisuhtevägivalda juhtumite kohta.

* Tabelis on erinevad vägivalda liigid järjestatud vastavalt sellele, kuidas politseiuurijad neid hindasid. Vastusevariant „kindlasti“ tuleks kasutada.

** Küsimuse skaala oli 5-palline. Hinnanguteks vastusevariandid „kindlasti“, „võib olla“, „pigem mitte“, „kindlasti mitte“ ja „ei oska hinnata“. Parema ülevaatlikkuse jaoks on tabelis esitatud hinnangud – kindlasti, võib olla ja ei. Viimane hinnang on saadud vastuste pigem mitte ja kindlasti mitte summana. Tabelis toodud hinnangute summa ei ole 100%, sest vastusevarianti „ei oska hinnata“ tabelisse ei toodud. Vastus „ei oska hinnata“ varieerus 7% ja 12% vahel.

Mõned olulisemad tendentsid, mis vastuseid analüüses esile tulevad:

- Kõik spetsialistid hindavad ühtviisi karmilt alaealiste laste vastu suunatud vägivalda. Kõige enam toovad selle vägivalla vormi välja politseiuurijad, edasi kohtunikud ja kõige „leebemad“ on prokuröride hinnangud;
- Karistuse ootuselt teisel kohal on kõikide vastajate jaoks täiskasvanud laste vägivaldsus oma vanemate vastu. Prokuröride hinnangud on ka siin „leebemad“ võrreldes politseiuurijate ja kohtunike hinnangutega. Viiendik (21%) prokuröridest leiab, et selle kuriteoliigi puhul tuleks hoiduda nn. „hoiatus – karistus“ variandist ning tööandjate ja kogukonna informeerimisest ja selle abil kaasamisest;
- Vägivaldsust abielus inimeste - ja vabas kooselus partnerite vahel hinnatakse ühtmoodi. Erinevused ei ole statistiliselt olulised. Ei saa täheldada tendentsi, et ametlikus abielus inimeste puhul hinnatakse suhete vägivaldsust karmimalt kui vabas kooselus inimeste vahel;
- Teistest vähemoluliseks hindasid spetsialistid endiste elukaaslaste vahelist vägivalda.

9. PEREVÄGIVALLA ÕIGUSLIKUD RAAMID

- Valdav osa ekspertidest (72%) on arvamusel, et olemasolevad õiguslikud regulatsioonid võimaldavad perevägivalda juhtumitega ammendavalt tegeleda, vaid iga neljas vastaja ei olnud sellega nõus.
- Kõige enam on prokuröride seas vastajaid (93%), kelle arvates on olemasolev õigusregulatsioon piisav perevägivalda juhtumite menetlemiseks. Politseiuurijad on kriitilisemad, pea iga kolmas leiab, et olemasolev seadusandlus ei võimalda perevägivaldaga ammendavalt tegeleda
- Uuringus selgitasime, kas eksperdid pooldavad rohkem lepitavat või karistavat regulatsiooni. Mõnevõrra enam on poolehoidjaid lepitaval regulatsioonil (50-62%), samas on arvestatav hulk vastajaid (20- 37%) karistava regulatsiooni poolt. Üsna paljud (12–28%) on jäänud erapooletuks.
- Lepitusmenetlusel täheldatakse mitmeid tõsiseid puuduseid. Põhiprobleemiks on kontrolli ja tagasisideme puudumine, kas kokkulepped on olnud mõjusad, kas ohver sai vajaliku turvalisuse ja kas vägivaldsete käitumiste muutumine on muutunud. Ekspertid leiavad, et kokkulepete sisu võib olla üldsõnaline ja ebamäärane, ei ole vägivaldsete distsiplineeriv ning et pool aastat on liiga lühike aeg, et vägivaldsete oma käitumist muudaks.
- Ahitava jälitamise juhtumitega on oma töös kokku puutunud 69% politseiuurijatest, 67% prokuröridest ja 64% kohtunikest.
- Ahitava jälitamise kriminaliseerimist pidasid kõige olulisemaks kohtunikud, 68% neist toetas kriminaliseerimise vajadust. Politseiuurijatest toetas kriminaliseerimist 59%, prokurörid toetasid kriminaliseerimist kõige vähem, 50%.
- Uuringus hindasid vastajad kas perevägivalda seadust on vaja. Kõige suurem ootus ja positiivne suhtumine võimalikule perevägivalda seadusele on politseiuurijatel, 52% leiab, et eraldi seadust on vaja. Kohtunikest pooldab perevägivalda seadust 32% ja prokuröridest kõige vähem, 24%.

9.1. Juristide hinnangud perevägivalda õigulikele regulatsioonidele

Valdavalt (72%) ollakse arvamusel, et olemasolevad õiguslikud regulatsioonid võimaldavad perevägivalda juhtumitega ammendavalt tegeleda, vaid iga neljas leiab, et õigusregulatsioon ei ole ammendav. 4% ei oska hinnangut anda. Ekspertküsitlus viidi läbi 2014.aasta novembris ja uued sätted Karistusseaduses kehtivad alates 1. jaanuarist 2015. Eeldame et juristid andsid oma hinnangu õiguslikele regulatsioonidele, mis oli aktuaalne 2014. aastal. Eraldi küsimusi Karistusseaduse muudatuste kohta uuringus ei esitatud ankeedi piiratud mahu tõttu (vt tabel 14).

Tabel 14. Kas praegused õiguslikud raamid võimaldavad perevägivaldaga ammendavalt tegeleda?

(%)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Kindlasti võimaldavad	31	20	8
Üldiselt võimaldavad	62	60	60
Üldiselt ei võimalda	5	12	30
Üldse ei võimalda	2	...	...
Ei oska hinnata	...	8	2
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Kõige kriitilisemad kehtiva õigusregulatsiooni suhtes on politseiuurijad, kellest 30% oli seisukohal, et olemasolev seadusandlus ei võimalda perevägivaldaga ammendavalt tegeleda. 68% politseiuurijatest pidas õigusregulatsiooni piisavaks. Prokuröride seas on kõige enam vastajaid (93%), kelle arvates olemasolev õigusregulatsioon on piisav perevägivaldaga juhtumite menetlemiseks (vt tabel 14).

9.2. Lepitusmenetluse tõhusus

Maaailma õiguspraktikas rakendatakse perevägivaldaga suhtes kahte peamist regulatsiooni. Lepitavat ja karistavat. Lepitav regulatsioon tugineb empaatialle, mille puhul tuntakse kaasa nii ohvrile kui ka vägivallatsejale. Vägivallatsejates püütakse näha pigem ohvreid kui julmi ja külmaverelisi kurjategijaid. Empaatilise arusaama kohaselt kannatavad ka vägivallatsejad, sest nende abikaasad/elukaaslased jt. võivad neid traumeerida, endast välja viia, mille tagajärjel nad sageli käituvadki vägivaldselt. Vägivallale reageerimisel otsitakse pehmemaid lahendusi (lepitamine, nõustamine jms) ja nii jäävad vägivallatsejad reeglina karistuseta. Neid püütakse ohvriga lepitada, võtta lubadusi mitte kunagi enam vägivalda tarvitada, käituda ohvriga viisakalt ja lugupidavalt jms. Lepitava regulatsiooni põhieesmärgiks on peret koos hoida ja tugevdada, kas osapoolte lepitamise, psühholoogilise nõustamise, viharavi jms abil.

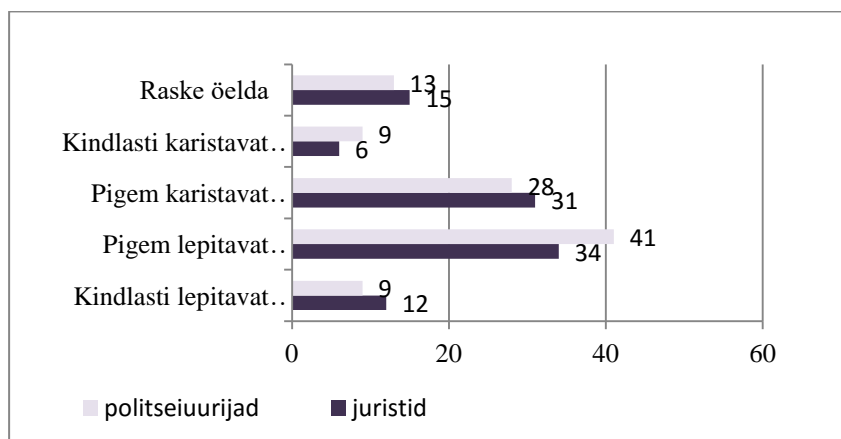
Karistava regulatsiooni eesmärgiks on saavutada kontroll vägivald üle, lõpetada vägivald tsüklil, eraldada vägivallatseja ja ohver üksteisest, karistada vägivallatsejat. Riik võtab endale kohustuse juhtumite viimise kohtuni ja karistava kohtuotsuseni, ka siis kui ohver ise seda ei soovi. Lähtutakse arusaamast, et ka lähisuhetes korda saadetud vägivald on kuritegu, mille kordasaatjat tuleb karistada. Vägivallatsejate karistamist peetakse paratamatuks, et vägivald taset vähendada.

Küsisime ekspertidelt, kumba regulatsiooni nad pooldavad. Poolehoidu leiavad mõlemad regulatsioonid. Mõnevõrra enam on poolehoidjaid lepitaval regulatsioonil (50-62 %), samas on arvestatav hulk vastajaid (20- 37%) karistava regulatsiooni poolt. Üsna paljud (12–28 %) on jäänud erapooletuks (vt tabel 15 ja joonis 4).

Tabel 15. Kas pooldate lepitavat või karistavat regulatsiooni õiguspraktikas?

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Kindlasti lepitavat regulatsiooni	14	16	9
Pigem lepitavat regulatsiooni	48	36	41
Pigem karistavat regulatsiooni	24	12	28
Kindlasti karistavat regulatsiooni	2	8	9
Raske öelda	12	28	13
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Joonis 4. Juristide ja politseiuurijate vastused küsimusele: „Kas pooldate lepitavat või karistavat regulatsiooni õiguspraktikas?“

Uuringust selgub, et kuigi lepitavat regulatsiooni pooldatakse mõnevõrra enam, on lepitusmenetlus ise vastajate jaoks problemaatiline ja eksperdid ei ole selle tõhususes veendunud. (vt tabel 16).

Ekspertide hinnangul on lepitusmenetlusel mitmeid tõsisid puuduseid. Põhiprobleemiks on kontrolli ja tagasisideme puudumine, kas kokkulepped on olnud mõjusad, kas ohver sai vajaliku turvalisuse ja kas vägivaldsete käitumine on muutunud. Ekspertid leiavad, et kokkulepete sisu võib olla üldsõnaline ja ebamäärane, ei ole vägivaldsete distsiplineeriv ning et pool aastat on liiga lühike aeg, et vägivaldsete oma käitumist muudaks.

Tabel 16. Kuidas Te hindate lepitusmenetluse tõhusust perevägivalda juhtumite puhul?

(„Jah, kindlasti+võib-olla“ %-s)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiurijad
Kontroll lepituse kokkulepete täitmise üle on nõrk ja ohvri ei ole piisavalt kaitset, et nõuda vägivallatsejalt kokkulepete täitmist	59	60	72
Kokkuleppemenetluse algatajatel (prokuratuur ja kohus) ei ole piisavalt tagasisidet, kui tõhus on kokkulepete täitmine ja kas vägivallatseja käitumine on muutunud	52	60	64
See on tõhus, sest vägivallatsejale tehakse ettekirjutused, mida ta peab poole aasta jooksul täitma	76	60	68
Pool aastat on liialt lühike aeg, et vägivallatseja oma käitumist muudaks	62	55	85
Kokkulepete sisu on tihti üldsõnaline ja ebamäärane, ei ole vägivallatsejat distsiplineeriv	64	30	59

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Lepitusmenetlus on Eestis tugevas kasvutrendis, alates selle regulatsiooni jõustumisest 2007. aastal. Kui 2007. aastal suunati lepitusse 28 juhtumit, siis 2012. aastal juba 656 juhtumit, Enamus lepitusse suunatud juhtumitest moodustavad perevägivalda kuriteod. Analüüsides on selgunud ka mõned mõtlemapanevad faktid, kus lepitusmenetlusele on saadetud kahtlustatavaid, kes on sama kannatanu suhtes vägivalda ka varem kasutanud, näiteks perevägivalda puhul on lepitusse saadetud nii juriidiliselt kui faktiliselt retsiidivseid isikuid.¹⁷

Lepitusmenetluse suhtutakse üha enam kriitiliselt ja Euroopa liigub lepitusmenetluse keelustamise suunas. Istanbuli konventsioonis, mille Eesti on allkirjastanud, on ka vastav paragrahv,¹⁸ mis kohustab Eestit senist lepituspraktikat kriitilisemalt hindama.

¹⁷ A. Ahven, U. Klopets jt. Kuritegevus Eestis 2012. Justiitsministeerium. 2013.

¹⁸ Artikkel 48 – Kohustusliku alternatiivse vaidluste lahendamise või karistuse määramise keelustamine. Konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et kõigi käesoleva konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate vägivalda vormide suhtes keelustatakse kohustuslik alternatiivne vaidluste lahendamine, sealhulgas vahendamine ja lepitus. Lepitusmenetlus naistevastase vägivalda puhul on põhimõtteliselt keelatud ka ÜRO juhendites: Handbook for Legislation on Violence against Women, ibid.

9.3. Ahistav jälitamine

Uuringus fikseerisime juristide hinnanguid ahistavale jälitamisele, esmalt mõõtsime hoiakuid kui sageli juristid on oma igapäevatöös ahistava jälitamise juhtumitega kokku puutunud ja teiseks palusime vastajatel hinnata kui oluliseks nad peavad ahistava jälitamise kriminaliseerimist (vt tabel 17).

Tabel 17. Kas Te olete oma ametikohal kokku puutunud ahistava jälitamisega, milles üks indiviid sunnib teisele peale soovimatut ja hirmu tekitavat kommunikatiivse lähenemisega käitumist, tungides sellega teise isiku ellu?

	(%)		
	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiurijad
Sageli kokku puutunud	7	4	17
Vahetevahel olen kokku puutunud	60	60	52
Otseseid kokkupuuteid ei ole, aga tean sellest	21	8	21
Ei ole mingeid kokkupuuteid	12	28	10
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Ahistava jälitamise juhtumitega on oma töös kokku puutunud 69% politseiurijatest, 67% prokuröridest ja 64% kohtunikest.

Politseiurijate seas on kõige enam vastajaid (17%), kes on ahistava jälitamisega sageli kokku puutunud. Prokuröride seas on selliseid vastajaid 7% ja kohtunikest 4%. Kohtunike seas on kõige enam vastajaid (36%), kellel ei ole kokkupuuteid ahistava jälitamisega.

Prefektuuride lõikes on erinevusi. Kõige vähem on ahistava jälitamisega kokku puutunud Ida prefektuuris töötavad juristid, 47% vastajatest on kokku puutunud (sh 3% sageli) ja 53% vastajatest ei ole kokku puutunud. Põhja prefektuuris on ahistava jälitamisega kokku puutunud 51% (sh. 11% sageli) ja kokkupuudet ei ole 49%-l juristidest. Kõige sagedamini on ahistava jälitamisega kokku puutunud Lõuna prefektuuri juristid. 70% on kokku puutunud (sh 18% sageli) ja 30% vastajatest ei ole ahistava jälitamisega kokku puutunud. Ka Lääne prefektuuri juristidest on 70% ahistava jälitamisega kokku puutunud (sh sageli 6%), 30% väitis, et neil ei ole olnud otsest kokkupuudet ahistava jälitamisega.

Ahistava jälitamise kriminaliseerimist pidasid kõige olulisemaks kohtunikud, 68% neist toetas kriminaliseerimise vajadust. Politseiurijatest toetas kriminaliseerimist 59%, prokurörid toetasid kriminaliseerimist kõige vähem, 50% (vt tabel 18)

Prefektuuride lõikes toetavad kriminaliseerimist kõige sagedamini Lõuna piirkonna juristid, 68% ja Põhja piirkonna juristid 65%. Kõige vähem toetavad ahistava jälitamise kriminaliseerimist Lääne prefektuuri juristid, 55% ja Ida prefektuuri juristid 56% (vt tabel 18).

Tabel 18. Milline on Teie seisukoht, kas Eestis oleks vaja ahistav jälitamine kriminaliseerida?

(%)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiurijad
Kindlasti on vaja	12	8	19
Arvatavasti on vaja	38	60	40
Arvatavasti ei ole vaja	36	24	27
Kindlasti ei ole vaja	5	4	1
Ei oska hinnata	9	4	12
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

9.4. Perevägivalla seaduse vajalikkusest

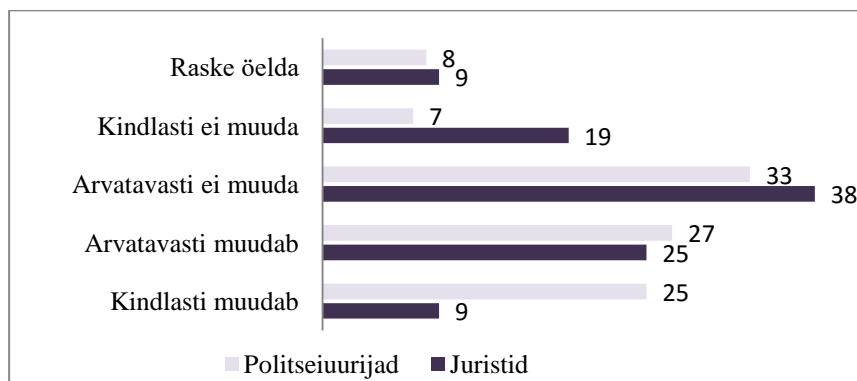
Uuringus hindasid vastajad, kas perevägivalla seadus, juhul kui see oleks Eesti õiguspraktikas olemas, muudaks perevägivalla juhtumitega tegelemise tõhusamaks. Üldine tendents on, et pooled küsitlusele vastanud juristidest (51%) on seisukohal et eraldi seadus ei muuda perevägivallaga tegelemist tõhusamaks. 41% vastajatest aga leiab, et eraldi seadusel on õigusemõistmisele positiivne mõju ning 8% vastajatest ei oska seaduse tähendust hinnata. Kõige suurem ootus ja positiivne suhtumine võimalikule perevägivalla seadusele on politseiurijatel, kellest 52% peab eraldi seadust oluliseks. Kohtunikest pooldavad perevägivalla seadust 32% ja prokuröridest kõige vähem, 24% (vt tabel 19 ja joonis 5).

Tabel 19. Kas eraldi perevägivalla seadus muudaks Eestis perevägivalla juhtumitega tegelemise tõhusamaks?

(%)

	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiurijad
Kindlasti muudab	2	8	25
Arvatavasti muudab	22	24	27
Arvatavasti ei muuda	45	36	33
Kindlasti ei muuda	26	24	8
Ei oska hinnata	5	8	7
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Joonis 5. Milline on Teie seisukoht, kas eraldi perevägivalda seadus muudaks Eestis perevägivalda juhtumitega tegelemise tõhusamaks?

Tabel 20. Maatrikstabel. Perevägivalda seaduse tähendusest.

		Praegused õiguslikud raamid võimaldavad perevägivaldaga ammendavalt tegeleda	
		Võimaldavad	Ei võimalda
Perevägivalda seadus muudaks perevägivalda juhtumitega tegelemise tõhusamaks	Jah	23%	14%
	Ei	56%	7%

Eespool analüüsitud vastused kahele küsimusele on omavahel loogiliselt seotud. Kui juristid on seisukohal, et olemasolevad õiguslikud raamid on piisavad perevägivalda juhtumitega tegelemiseks, siis peaksid nad olema kriitilised eraldi perevägivalda seaduse suhtes. Maatrikstabel näitab, et ühemõtteliselt interpreteeritavaid hoiakuid on 56%-l vastajatest, kes hindavad piisavaks praeguseid õiguslikke raame ja ei pea vajalikuks perevägivalda seadust omaette õigusaktina. Loogiliselt seletatav on ka järgmine grupp vastajatest, kellest 14% on arvamusel, et praegused õiguslikud regulatsioonid ei ole piisavad ning nad peavad perevägivalda seadust oluliseks. Vastuolulised rühmad on 30% (23% + 7%) vastajatest.

Ligi veerand (23%) juristidest hindab praegust õigusregulatsiooni piisavaks, kuid samal ajal peavad nad oluliseks ka eraldi perevägivalda seaduse vastuvõtmist. Veelgi ebaselgemad on 7% juristide seisukohad, kes hindavad kriitiliselt praegust õigusregulatsiooni, kuid ei pea oluliseks ka eraldi seaduse vastuvõtmist. Üheks eristumise põhjuseks võib olla see kui regulaarselt ja millises mahus vastajad oma igapäevatoos perevägivalda juhtumitega tegelevad. Mida harvemini juristid menetlevad perevägivalda juhtumeid, seda ebamäärasemad võivad olla ka nende hoiakud perevägivalda juhtumite õigusregulatsioonide kohta.

USA oli üks esimesi riike maailmas, kus võeti vastu seadus naistevastase vägivalda vastu 1994.aastal.¹⁹ Suurbritannias on mitu seadust, mis on suunatud soolise vägivalda vastu. 1996.aastal võeti vastu perekonna seadus, mis näeb ette vägivaldaseja välja tõstmist eluruumidest

¹⁹ .S. Laws Targeting Gender-Based Violence Empower Women
<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2013/03/20130301143594.html#axzz3hDon0U5e>

ja ei luba tal naisele ja lastele läheneda. Ka võivad kohalikud organid võtta vastu meetmeid vägivaldsete vastu ja rakendada kohtulikku keeldu eluruumides viibimise kohta kui nad on ohtlikud. Neid meetmeid rakendatakse ka juhtudel kui ohver keeldub koostööst. Eluruumist eemal olemise keeldu võib rakendada 14 kuni 28 päevaks. Lisaks perekonna seadusele võeti Suurbritannias 1997.aastal vastu ka ahistava jälitamise ning 1998.aastal kallaletungide ja korrarikkumiste seadus.²⁰

Miks ei piisa üldistest seadustest, kui rääkida lähisuhetes toimunud vägivallast? ÜRO soovib vastu võtta eraldi seadusandlikud aktid. Esitame alljärgnevalt mõned ÜRO ekspertide argumentid ja soovitused perevägivaldale spetsialiseerunud seadusandluse väljatöötamiseks:²¹

1. Üldised kriminaalkuriteod, nagu kalletung, peksumine, raskete kehaliste vigastuste tekitamine ei suuda arvesse võtta kogu perevägivaldaga keerulisi ja spetsiifilisi aspekte. Perevägivald avaldub eri vormides, see pole vaid füüsiline vägivald, võib olla ka kui seksuaalne vägivald, vara kahjustamine, emotsionaalne ja psühholoogiline, hirmutamine, jälitamine, majandusliku toetuse ära võtmine, või vägivallaga ähvardamine. Eraldi perevägivaldaga seadus võimaldab nii perevägivaldaga seonduvat spetsiifikat terviklikumalt käsitleda, kui ka perevägivalda ennetada
2. Üldkuritegusid vaadeldakse reeglina kui ühekordseid akte, samal ajal kui perevägivald esineb üliharva ühekordse juhtumina. Reeglina kehtib vastupidine tendents, perevägivald muutub korduvaks julma kohtlemise stsenaariumiks. kus võib toimuda füüsiline, seksuaalne, psühholoogiline jne. vägivald .
3. Üldist kriminaalkuritegevust reguleerivaid akte saab reeglina kasutada alles siis kui füüsiline vägivald on juba toimunud. Analüüsid näitavad, et karistus kallaletungi ja peksumise eest ei ole piisav, et hoida vägivallatsejaid raskemate kuritegude sooritamise eest.

Praegu on maailmas 76 riiki, kus perevägivaldaga seadus on vastu võetud.²² Riigid, kes on vastu võtnud spetsiaalse seaduse (Austria, Suurbritannia, USA, Austraalia, Saksamaa, Hispaania, Tšehhi, Sloveenia, Holland, Šveits, Bulgaaria, Leedu jt) omavad suuri eeliseid. Nimetatud riikides on perevägivaldaga seadus aidanud kasvatada õiguskultuuri ja õigusosalast mõtlemist, andes avalikkusele edasi selge sõnumi: lähisuhetes toimepandud vägivald on tõsine kuritegu.

Julgustust perevägivaldaga seaduse vastuvõtmiseks saab USA-lt, kus seadus naistevastase vägivaldaga vastu võeti vastu juba 1994.aastal. Seadus andis silmapaistvalt häid tulemusi. Perioodil 1993-2010 kahanes 30% võrra naiste arv, kes tapeti oma seksuaalpartneri poolt. Koduvägivaldaga juhtumite arv naiste suhtes langes 2/3.²³

²⁰ A Landscape analysis of domestic violence laws. 2013. , pp 81-104 https://www.google.ee/webhp?sourceid=navclient&ie=UTF-8&rlz=1T4ADSA_enEE361EE363#q=A+Landscape++analysis+of+domestic+violence+laws.+2013.+

²¹ Handbook for Legislation on violence against women. UN Women. New York. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook-for-nap-on-vaw.pdf> 20.07.2015.

²² R. de Silva de Alwis, J. Klugman. Freedom from Violence and the Law: A Global Perspective. Arvutivõrgus: <http://wapp.hks.harvard.edu/files/wapp/files/freedom-from-violence-and-the-law.pdf> 24.07.2015.

²³ U.S. Laws Targeting Gender-Based Violence Empower Women <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2013/03/20130301143594.html#axzz3hDon0U5e>

Eestile on eeskujuks ka lähinaaber Leedu, kus 2011. aastal seadus vastu võeti.²⁴ Leedus on samuti seadus andnud häid tulemusi:

- Aastaga vähenes Leedus tapmiste arv lähisuhte pinnal 30%: 2011. aastal 147 juhtumit, 2012. aastal 104 juhtumit;
- Kasvas teavitamine: 2012. aastal sai politsei 18 268 lähisuhtevägivalla alast väljakutset ja algatas 7589 kriminaalmenetlust;
- 2011. aastal registreeriti 618 naist – vägivalla ohvrit; 2012. aastal kasvas ohvrite arv 4582-ni.

Riikides, kus perevägivalla seadus puudub, on piiratud võimalused efektiivselt kaitsta ohvrit vägivalla eest ja panna vägivallatsejat enda poolt sooritatud kuriteo eest vastutama. Õigusbaas on nõrk ja ei toeta ohvrit, tõenäosus, et vägivald jätkub, on väga suur. Perevägivalla seaduseta riigid reageerivad peamiselt juba toimunud vägivallale, ennetus praktiliselt puudub.²⁵

²⁴ Law on Protection against Domestic Violence. Arvutivõrgus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=410975, 24.07.2015.

²⁵ I.Pettai, S.Kaugia, R.Narits. Perevägivald kui senisest jõulisemat juriidilist sekkumist vajav sotsiaalne nähtus. Riigikogu toimetised, 31/2015, lk.160.

10. SPETSIALISEERUMINE PEREVÄGIVALLA JUHTUMITELE

- 2/3 ekspertidest toetab spetsialiseerumist, ehk eraldi perevägivalla juhtumitega tegeleva struktuuriüksuse loomist õiguskaitse organitesse. Spetsialiseerumist toetavad enam kohtunikud ja politseiuurijad, võrdselt 68% peab seda tähtsaks. Vähem toetavad spetsialiseerumist prokurörid, 48% peab vajalikuks ja 45% mittevajalikuks.
- Uuringus selgitasime, millise valdkonna asjatundjad peaksid sellises struktuuris töötama. 95% nägi vajadust psühholoogide, 88% sotsiaaltöötajate ja 34% pedagoogide järele.

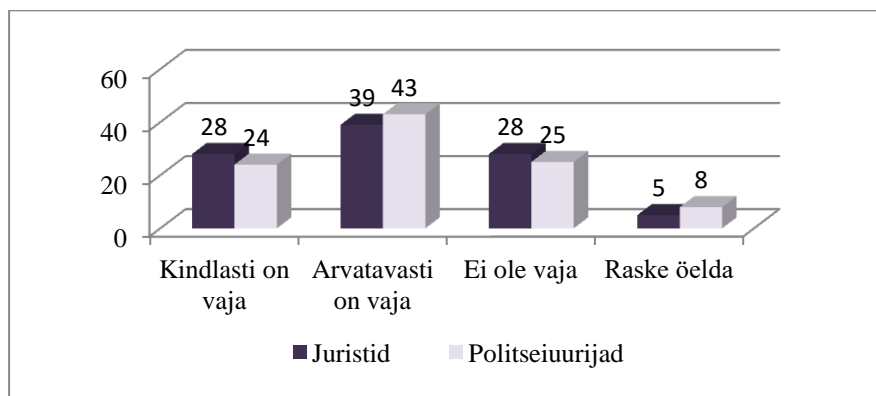
Küsitluse metoodikas oli mitmeid küsimusi, kus vastajad said oma seisukohti avaldada nn. vabade vastuste vormis. Ehk siis küsimused kus vastusevariante ei olnud ette antud. Sageli jäid vabades vastustes kõlama seisukohad, et perevägivalla juhtumite menetlemine on keeruline ja eeldab pikaajalist kogemust ja täiendavaid teadmisi teistelt erialadelt.

Uuringus palusime vastajaid hinnata, kui võrd oluliseks nad peavad perevägivalla juhtumitele spetsialiseerumist õiguskaitse organites (vt tabel 21 ja joonis 6).

Tabel 21. Kas Eesti õiguskaitse organitesse oleks eraldi vaja perevägivallaga tegelevat struktuuri?

	(%)		
	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Kindlasti on vaja	19	32	24
Arvatavasti on vaja	29	36	44
Ei ole vaja	45	32	23
Ei oska hinnata	7	...	9
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Joonis 6. Kas Eesti õiguskaitse organitesse oleks eraldi vaja perevägivallaga tegelevat struktuuri?

Kõikidest vastajatest 67% pidasid vajalikuks spetsialiseerumist ehk eraldi perevägivalla juhtumitega tegeleva struktuuriüksuse loomist õiguskaitse organitesse. 27% vastajatest ei pidanud spetsialiseerumist vajalikuks ja 6%-l juristidest ei olnud spetsialiseerumise küsimustes kindlat seisukohta.

Spetsialiseerumise tähtsust hindavad kõige olulisemaks kohtunikud ja politseiuurijad, võrdselt 68% vastajatest peab seda tähtsaks. Kohtunike seas on kõige enam vastajaid, 32%, kes valisid vastusevariandi „kindlasti oluline“.

Kõige vähem toetavad spetsialiseerumist prokurörid, kellest 48% peavad seda vajalikuks ja 45% mittevajalikuks.

Uuringus hindasid juristid ka seda, millise valdkonna asjatundjad peaksid sellises struktuuris töötama. 95% vastajatest nägi vajadust psühholoogide järele. Ühtviisi oluliseks pidasid psühholoogide koosseisulist kaasamist nii politseiuurijad, prokurörid ja kohtunikud.

11. JURISTIDE HINNANGUD KOOSTÖÖPARTNERITELE

- **Kõige kõrgema keskmise hinnangu annavad uuringus osalenud spetsialistid koostööle prokuröridega. 56% vastajatest hindab koostööd prokuröridega heaks, 16% rahuldavaks ja vaid 3% puudulikuks.**
- **Politseiuurijad on teisel kohal. 49% vastajatest peab koostööd politseiuurijatega heaks, 18% rahuldavaks ja vaid 5% puudulikuks.**
- **Kolmandal kohal olid ohvriabi töötajad. 36% kõigist vastajatest hindas koostööd ohvriabi töötajatega heaks, 23% rahuldavaks ja 6% puudulikuks.**
- **Neljandal positsioonil on kohtunikud. 33% kõigist vastajatest hindasid koostööd kohtunikega heaks, 28% rahuldavaks ja 6% puudulikuks.**
- **Viiendal positsioonil olid naiste varjupaikade töötajad. 20% vastajatest hindasid koostööd varjupaikadega heaks, 23% rahuldavaks ja 11% puudulikuks.**
- **Kuuendal positsioonil on omavalitsuste lastekaitse töötajad. 19% kõikidest vastajatest hindab koostööd lastekaitse spetsialistidega heaks, 31% rahuldavaks ja 15% puudulikuks.**
- **Seitsmendal positsioonil olevad omavalitsuste sotsiaaltöötajad on esimene võrgustiku osapool, kellega koostööd juristid hindavad pigem puudulikuks kui heaks.**
- **Juristide hinnangud koostööle perenõustajate ja psühholoogidega on sarnased hinnangutega sotsiaaltöötajatega. Kriitilisi hinnanguid (puudulik koostöö) on veidi enam kui positiivseid hinnanguid (hea koostöö).**
- **Kõikidest vastajatest hindavad 9% oma koostööd koolide töötajatega heaks, 23% rahuldavaks ja 22% puudulikuks.**
- **Kõige selgusetum ja raskesti interpreteeritav on juristide koostöö arstidega perevägivaldajuhtumite menetlemisel. Ühelt poolt võiksid arstid, kes kannatanutega kokku puutuvad, olla olulisteks teabeallikateks vägivaldajuhtumite menetlejatele ja teiseks on meditsiinitöötajatel ka võimalus kannatanuid nõustada. Samas ei ole selgeid kokkuleppeid ja kindlaid protseduure, kuidas medikud ja õiguskaitstjad vägivaldajuhtumite ennetamiseks peaksid koostööd tegema.**
- **Kõige kompetentsemateks perevägivaldajuhtumitega tegelejateks peavad juristid ohvriabi töötajaid. 78% vastajatest hindas ohvriabi töötajate kompetentsust hindegas 5 või 4. Samas ei oska ligi viiendik vastajatest (19%) ohvriabi töötajaid hinnata. Väga kõrgeks hinnatakse ka prokuröride kompetentsust, 74% vastajatest annab hinnangu 5 või 4 palli.**
- **Võrgustiku kõige „uinuamaks“ osaks on perenõustajad ja psühholoogid, pere- ja eriarstid ning naiste varjupaikade töötajad. Nende spetsialistide suutlikkust perevägivaldaga tegelemisel ei oska hinnata 28-30% juristidest.**

Perevägivald juhtumite eripäraks on, et juhtumitega puutuvad kokku väga paljud spetsialistid erinevatest institutsioonidest. Lisaks õiguskaitse spetsialistidele ka kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajad ja lastekaitse spetsialistid. Ohvriabi ja naiste varjupaikade töötajatel ning meedikutel on kokkupuude eelkõige perevägivald all kannatanutega. Samas võivad perearstid ja naistearstid perevägivald kannatanutega kokku puutuda hiljem, kui vägivald juhtumist on nädalaid möödas.

Juristidel, eelkõige politseiuurijatel ja prokuröridel on teiste spetsialistidega suhtlemisel erinevad kogemused ja traditsioonid, seetõttu on hinnangud koostööle kindlasti väga individuaalsed. Siiski pidasime oluliseks uuringus koostööhinnanguid küsida. See annab üldpildi, kuivõrd saame täna üldse rääkida erinevate spetsialistide koostöövõrgustikest perevägivald juhtumitega tegelemisel.

Tabel 22. Perevägivald juhtumite menetlemine eeldab sageli erinevate spetsialistide vahelist koostööd, kes puutuvad kokku perevägivald juhtumitega. Palun hinnake oma senist koostööd teiste spetsialistidega.

(%)

	Keskmine hinnang koostööle		Prokuröride koostöö		Kohtunike koostöö		Politsei uurijate koostöö	
	Hea	Hea	Hea	Puudu-lik	Hea	Puudu-lik	Hea	Puudu-lik
Prokuratuuri töötajatega	56	3	93	...	36	8	66	4
Politsei uurijatega	49	5	67	2	12	12	75	...
Ohvriabi töötajatega	36	6	55	7	8	12	56	3
Kohtunikega	33	6	69	5	32	4	23	10
Naiste varjupaikade töötajatega	20	11	21	14	8	16	29	10
Omavalitsuste lastekaitse töötajatega	19	15	14	19	12	8	27	15
Omavalitsuste sotsiaaltöötajatega	14	19	12	31	8	8	22	17
Perenõustajate ja psühholoogidega	13	19	14	19	12	4	17	29
Kohaliku kooli töötajatega	9	22	5	33	4	12	18	28
Perearstide ja eriarstidega	6	27	5	38	4	16	10	33
Naisorganisatsioonide esindajatega	5	17	5	26	8	12	8	23

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Küsimuse skaala oli järgmine: „hea koostöö“, „rahuldav koostöö“, „puudulik koostöö“, „koostöövajadus puudub“ ja „raske öelda/ei tegele perevägivald juhtumitega“. Konstrueerisime skaala selliselt, et kui juristid koostöö vajadust teiste spetsialistidega ei näinud või kui nad perevägivald juhtumitega ei tegele, said nad hinnangutest koostööle hoiduda. Et tulemused võrgustiku koostööst oleksid paremini analüüsitavad ja arusaadavamad, koondasime tabelisse

vaid vastused kahele skaalapunktile: „hea koostöö“ ja „puudulik koostöö“. Esitasime hinnangud tabelis protsentides ja kuna kasutatakse vaid kahte skaalapunkti, ei ole vastuste summa 100%.

Tabelis 22 on koostööpartnerid järjestatud vastavalt sellele, millised on kõigi vastajate keskmised hinnangud koostööle (skaalapunkt „hea koostöö“) veerg 1. Keskmised hinnangud on kõikide uuringus osalenud vastajate hinnangud (203 vastajat), mitte ainult politseiuurijate, prokuröride ja kohtunike hinnangud, mis on eraldi välja toodud

Järgnevalt toome esile mõned analüütilised pidepunktid, mis tabelist võib järeldada.

- Kõige parem on vastava valdkonna spetsialistide omavaheline koostöö. Tähistasime need protsendid tabelis kursiivis. 93% prokuröridest hindab omavahelist koostööd heaks, politseiuurijatest vastavalt 75% ja vaid kohtunike omavahelise koostöö hinnangud jäävad tagasihoidlikuks, 32% kohtunikest hindab koostööd heaks. Samas tuleb kohtunike hinnangutest välja, et 28% vastajatest ei tegele perevägivalla juhtumitega ja 16% kohtunikest väidab, et neil puudub vajadus koostööks teiste kohtunikega.

Kuna võrgustiku tähendus on perevägivalla juhtumitega tegelemisel väga oluline, siis analüüsisime kõiki võrgustiku osapooli ükshaaval. Võrgustikuna käsitleme siinkohal kõiki spetsialiste või institutsioone, kes vähemal või suuremal määral perevägivalla juhtumitega oma praktikas kokku puutuvad.

1. Koostöö prokuröridega

Kõige kõrgema keskmise hinnangu annavad uuringus osalenud spetsialistid koostööle prokuröridega. 56% vastajatest hindab koostööd prokuröridega heaks, 16% rahuldavaks ja vaid 3% puudulikuks. Vaid 3% kõigist vastajatest ütleb, et neil puudub vajadus koostööks prokuröridega. Seega on prokurörid kindlasti võtmetähtsusega spetsialistid kõikidele juristidele, kes perevägivalla juhtumitega tegelevad. Tähelepanuväärne on prokuröride väga kõrge hinnang omavahelisele koostööle. 93% prokuröridest, kes küsitlusele vastasid (kokku 42 inimest) hindasid omavahelist koostööd heaks. Politseiuurijatest hindas koostööd prokuröridega heaks 66% , rahuldavaks 18% ning vaid 4% hindas koostööd puudulikuks. Kõige tagasihoidlikumalt hindasid koostööd prokuröridega kohtunikud. 36% kohtunikest hindasid koostööd heaks, 16% rahuldavaks ja 8% puudulikuks. Ligi kolmandik kohtunikest (32%) ei tegele perevägivalla juhtumitega ja 8% kohtunikest väitis, et neil puudub vajadus koostööks prokuröridega;

2. Koostöö politseiuurijatega

Keskmete hinnangute poolest on politseiuurijad teisel kohal. 49% kõigist vastajatest peab koostööd politseiuurijatega heaks, 18% rahuldavaks ja vaid 5% puudulikuks. 5%-l vastajatest puudus vajadus koostööks politseiuurijatega. Kõrgelt hindavad politseiuurijad omavahelist koostööd. 75% politseiuurijatest peab omavahelist koostööd heaks, 13% rahuldavaks ja ükski vastaja ei hinda koostööd puudulikuks. Seega on väga tugev „meeskonnavaim“ politseiuurijate siseriingis. Kõrgelt hindavad koostööd politseiuurijatega ka prokurörid. 67% prokuröridest hindavad koostööd heaks, 26% rahuldavaks ja vaid 2% puudulikuks. Kõige kriitilisemalt hindavad koostööd politseiuurijatega kohtunikud. 12% kohtunikest hindab koostööd heaks, 12% rahuldavaks ja 12% puudulikuks. 28% kohtunikest vastas, et neil puudub vajadus koostööks

politseiuurijatega ja 36% kohtunikest valis vastusevariandi „ei tegele perevägivallega“ või „ei oska hinnata“;

3. Koostöö ohvriabi töötajatega

Keskmete hinnangute järgi olid kolmandal kohal ohvriabi töötajad. 36% kõigist vastajatest hindas koostööd ohvriabi töötajatega heaks, 23% rahuldavaks ja 6% puudulikuks. 7%-l puudub vajadus koostööks ohvriabi töötajatega. Koostööd ohvriabi töötajatega hindavad kõige enam prokurörid (56% prokuröridest pidas koostööd heaks) ja politseiuurijad (55% pidas koostööd heaks). Kohtunike tagasihoidlikke hinnanguid ohvriabi töötajatele (8% pidas koostööd heaks, 32% rahuldavaks ja 12% puudulikuks) mõjutab see, et 16%-l kohtunikest puudus vajadus koostööks ohvriabi spetsialistidega ja 32% kohtunikest ei tegele perevägivalga juhtumitega. Prokuröridest hindas 21% koostööd ohvriabi töötajatega rahuldavaks (politseiuurijatest 25%) ja puudulikuks 7% (politseiuurijatest 3%). Seega on ohvriabi töötajad kõige olulisemad ja enam hinnatud koostööpartnerid õiguskaitseorganites ja politseis töötavatele spetsialistidele perevägivalga juhtumitega tegelemisel;

4. Koostöö kohtunikega

Keskmete hinnangute pingereas olid neljandal positsioonil kohtunikud. 33% kõigist vastajatest hindas koostööd kohtunikega heaks, 28% rahuldavaks ja 6% puudulikuks. Tagasihoidlikemate hinnangute põhjuseks eelkõige kohtunike endi madalamad hinnangud omavahelisele koostööle (32% kohtunikest hindas koostööd heaks) võrreldes prokuröride ja politseiuurijatega. 20% kohtunikest hindas kohtunike omavahelist koostööd rahuldavaks ja 4% puudulikuks. Vastajate seas oli 16% kohtunikke, kelle arvates puudub vajadus kohtunike omavaheliseks koostööks. Prokuröridest 69% hindasid koostööd kohtunikega heaks, 17% rahuldavaks ja 5% puudulikuks. Politseiuurijatest hindasid koostööd kohtunikega heaks 23%, rahuldavaks 39% ja puudulikuks 10%. Samas vaid 14% politseiuurijatest väitis, et neil puudub vajadus koostööks kohtunikega;

5. Koostöö naiste varjupaikade töötajatega

Viiendal positsioonil hinnangute pingereas olid naiste varjupaikade töötajad. 20% vastajatest hindasid koostööd varjupaikadega heaks, 23% rahuldavaks ja 11% puudulikuks. Vaid 8% vastajatest ütlesid, et neil puudus vajadus koostööks naiste varjupaikade töötajatega. Kõige kriitilisemalt hindasid koostööd naiste varjupaikadega kohtunikud. 20%-l kohtunikest puudus vajadus koostööks varjupaikadega. Samas hindas vaid 8% kohtunikest koostööd varjupaikadega heaks, 20% rahuldavaks ja 16% puudulikuks. Prokuröridest hindas 21%, koostööd varjupaikadega heaks, 29% rahuldavaks ja 14% puudulikuks. Politseiuurijatest peab koostööd varjupaikadega heaks 29% , rahuldavaks 28% ja puudulikuks 10%.

6. Koostöö omavalitsuste lastekaitse töötajatega

Kuuendal positsioonil koostöövõrgustikus on juristide vaatepunktist omavalitsuste lastekaitse töötajad. 19% kõikidest vastajatest hindab koostööd lastekaitse spetsialistidega heaks, 31% rahuldavaks ja 15% puudulikuks. Politseiuurijate hinnangud on kõige kõrgemad, 27% hindab koostööd heaks, 43% rahuldavaks ja 15% puudulikuks. Politseiuurijate seas ei olnud vastajaid, kes koostööd lastekaitse spetsialistidega ebaoluliseks pidasid. Prokuröride hinnangud koostööle lastekaitse spetsialistidega olid kõige kriitilisemad. 19% prokuröridest hindas koostööd puudulikuks, 14% heaks ja 33% rahuldavaks. Kohtunikest 16% ei näe vajadust koostööks

omavalitsuste lastekaitse spetsialistidega. 12% kohtunikest hindab koostööd heaks, 32% rahuldavaks ja 8% puudulikuks;

7. Koostöö omavalitsuste sotsiaaltöötajatega

Seitsmendal positsioonil olevad omavalitsuste sotsiaaltöötajad on esimene võrgustiku osapool, kellega koostööd juristid hindavad pigem puudulikuks kui heaks. Esimesel kuuel positsioonil olevatele partneritele antud hinnangutes ületasid positiivsed hinnangud (hea koostöö) negatiivseid hinnanguid (puudulik koostöö). Keskmiselt hindas 14% juristidest koostööd omavalitsuste sotsiaaltöötajatega heaks, 31% rahuldavaks ja 19% puudulikuks. Teistest rühmadest tunduvalt kriitilisemad olid prokurörid, kellest 31% hindasid koostööd sotsiaaltöötajatega puudulikuks, 29% rahuldavaks ja 12% heaks. Politseiuurijatest hindas 22% koostööd sotsiaaltöötajatega heaks, 43% rahuldavaks ja 17% puudulikuks. Kohtunikest on 16% seisukohal, et neil puudub vajadus koostööks sotsiaaltöötajatega. 8% kohtunikest hindab oma koostööd sotsiaaltöötajatega heaks, 40% rahuldavaks ja 8% puudulikuks.

8. Koostöö perenõustajate ja psühholoogidega

Juristide hinnangud koostööle perenõustajate ja psühholoogidega on sarnased hinnangutega sotsiaaltöötajatega. Kriitilisi hinnanguid (puudulik koostöö) on veidi enam kui positiivseid hinnanguid (hea koostöö). Kõikidest vastajatest hindab 13% koostööd perenõustajate ja psühholoogidega heaks, 20% rahuldavaks ja 19% puudulikuks. Seekord hindavad koostööd kõige kriitilisemalt politseiuurijad. 29% politseiuurijatest peab oma koostööd perenõustajate ja psühholoogidega puudulikuks, 20% rahuldavaks ja 17% heaks. Prokuröridest hindab 14% koostööd heaks, rahuldavaks 17% ja puudulikuks 19%. 12% kohtunikest hindab oma koostööd perenõustajate ja psühholoogidega heaks, 28% kohtunikest rahuldavaks ja 4% puudulikuks. Iga viies kohtunik on seisukohal, et neil puudub vajadus koostööks psühholoogide ja perenõustajatega. Koostööle perenõustajate ja psühholoogidega ei oska 24% politseiuurijatest, 38% prokuröridest ja 36% kohtunikest hinnangut anda, mis on märkimisväärne osa vastajatest. See juhib tähelepanu, et ilmselt ei ole paljudel juristidel arvestatavat kogemust koostööst perenõustajate ja psühholoogidega perevägivalda juhtumite menetlemisel.

9. Koostöö kohaliku kooli töötajatega

Käsitlesime teadlikult oma uuringus koostöövõrgustikku võimalikult laia ringina, seetõttu oli vastajatel võimalik hinnata ka koostööd kohaliku kooli töötajatega. Eelkõige nende perevägivalda juhtumite puhul, mis otseselt või kaudselt puudutasid lapsi ja noori (vägivalda pealtnägijad). Samas on arusaadav, et juristidel ei tule perevägivalda juhtumite menetlemisel sagedasti kohalike koolide töötajatega kokku puutuda. Kõikidest vastajatest hindavad 9% oma koostööd koolide töötajatega heaks, 23% rahuldavaks ja 22% puudulikuks. Kõige kriitilisemalt hindavad koostööd prokurörid, seejärel politseiuurijad. Kohtunikel on vähe kokkupuuteid koolide töötajatega.

10. Koostöö pere- ja eriarstidega

Koostööd meedikutega hindavad juristid kõige kriitilisemalt võrreldes kõikide ülejäänud spetsialistide gruppidega, kellega koostööd oli võimalik küsitluses hinnata. Kriitilisuse taset saab näiteks hinnata kui analüüsida kui palju oli koostööd puudulikuks hinnanud vastajaid enam võrreldes vastajatega, kes hindasid koostööd heaks. Leidsime suhtarvu, mis iseloomustab kriitilist hoiakut koostööle - „puuduliku“ koostöö hindajad : „hea“ koostöö hindajatesse. Kõige

kriitilisemad olid prokurörid 8 : 1 (38% : 5% = 7,6), kelle seas oli koostööd kriitiliselt hindajaid ligi 8 korda enam kui koostööd heaks hindajaid. Prokuröridele järgnesid kohtunikud 3 : 1 (12% : 4% = 3,0) ja politseiuurijad 2 : 1 (28% : 18% = 1,6). Kõikide vastajate keskmiseks suhtarvuks kujunes 5 : 1 (27% : 6% = 4,5), ehk koostööd kriitiliselt hinnanud juriste oli ligi 5 korda enam kui koostööd meedikutega heaks hinnanud vastajaid. Kriitilist suhtumist koostöösse mõjutab ka see, et paljudel juristidel puudub koostöö kogemus meedikutega. Oma koostööd arstidega ei oska hinnata 40% kohtunikest, 33% prokuröridest ja 22% politseiuurijatest;

Kokkuvõtlikud järeldused koostöövõrgustiku kohta

- Prokuröridel on tähelepanuväärselt hea omavaheline koostöö;
- Prokurörid on hinnangutes teistest sagedamini kriitilised võimalike koostööpartnerite suhtes;
- Kohtunike töö spetsiifika on selline, et aktiivne koostöö võrgustiku erinevate osapooltega (omavalitsuste lastekaitse töötajad, sotsiaaltöötajad, naiste varjupaikade töötajad) ei ole kohtunike jaoks oluliseks prioriteediks perversivalla juhtumite menetlemisel;
- Politseiuurijate hinnangud koostöövõrgustiku väliste osapooltele (omavalitsuste lastekaitse spetsialistid, sotsiaaltöötajad, naiste varjupaikade töötajad, kohalike koolide töötajad) on kõrgemad võrreldes prokuröride ja kohtunike hinnangutega;
- Perversivalla juhtumitega tegelemine on keeruline kõikidele võrgustiku osapooltele: õiguskaitsetele, politseinikele, ohvriabi spetsialistidele ja omavalitsuste töötajatele. Juristide hinnangud koostööle teistele võrgustiku liikmetele on erinevad. Prokurörid on kõige kriitilisemad, kohtunikel puudub sageli vajadus koostööks ja vägivallajuhtumite menetlemisel ei ole neil tihti ka koostöökogemust näiteks omavalitsuste spetsialistidega. Seetõttu oleks tähtis koostööd erinevatest tahkudest ja erinevate spetsialistide vahel märksa põhjalikumalt uurida;
- Kõige selgusetum ja raskesti interpreteeritav on juristide koostöö arstidega perversivallajuhtumite menetlemisel. Ühelt poolt võiksid arstid, kes vägivallas kannatanutega kokku puutuvad, olla olulisteks teabeallikateks vägivallajuhtumite menetlejatele ja teiseks on meditsiinitöötajatel ka võimalus kannatanuid nõustada. Samas ei ole selgeid kokkuleppeid ja kindlaid protseduure, kuidas meedikud ja õiguskaitsejad vägivallajuhtumite ennetamiseks peaksid koostööd tegema.

Perversivalla ennetamisel ja tõkestamisel on olulise tähendusega, millised on koostöövõrgustikku kuuluvate institutsioonide suutlikkus perversivalda mõjutada. Mõjutamisvõimalused omakorda on seotud ressursidega, mida erinevad organisatsioonid saavad kasutada, samuti spetsialistide kompetentsus.

12. HINNANGUD KOOSTÖÖPARTNERITE KOMPETENTSUSELE

Uuringus oli juristidel võimalus hinnata erinevate valdkondade esindajate võimekust perevägivalla juhtumitega tegelemisel (vt tabel 23).

Tabel 23. Kuidas hindate eri institutsioonide kompetentsust perevägivalla juhtumitega tegelemisel? Palun hinnake 5-pallisel skaalal, kus 5= väga kõrge kompetentsus ja 1= kompetentsus puudub, 0= ei oska hinnata.

(%)

Hinnangud institutsioonidele perevägivalla juhtumitega tegelemisel	Hindavad kompetentsust kõrgeks (hinded 5 ja 4 kokku)			
	Vastajate keskmised hinnangud	Prokuröride hinnangud	Kohtunike hinnangud	Politseiuurijate hinnangud
Ohvriabi töötajatele	78	79	68	75
Prokuratuuri töötajatele	74	93	72	79
Kohtunikele	69	83	72	65
Politseiuurijatele	64	69	48	79
Naiste varjupaikade töötajatele	61	72	64	58
Perenõustajatele ja psühholoogidele	51	52	56	51
Omavalitsuste lastekaitse töötajatele	43	52	52	44
Politseikonstaablitele	36	31	24	60
Omavalitsuste sotsiaaltöötajatele	30	38	36	32
Politseipatrullidele	25	12	20	38
Perearstidele ja eriarstidele	17	12	16	23
Keskmine hinnang	X	54	48	55

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Kompetentsuse hindamisse tuleb suhtuda respektiga ja ettevaatlikult. Hinnanguid mõjutab oluliselt, kui sageli juristid perevägivalla juhtumite menetlemisel teiste spetsialistidega kokku puutuvad ja kui sisulised on need kokkupuuted. Samuti tuleb tabelis 23 esitatud tulemuste analüüsimisel jälgida, kuivõrd politseiuurijate, prokuröride ja kohtunike hinnangud kokku langevad või üksteisest erinevad. Probleemid võrgutiku erinevate osapoolte hindamisel on ennekõike seal, kus juristid ei oska võrgustiku teiste liikmete võimekust hinnata või kus kõikide juristide hinnangud on kriitilised.

Analüüsimise esmalt, milliste spetsialistide tegevuse hindamiseks on juristidel kõige vähem informatsiooni, st. vastusevariant „ei oska hinnata“. Järgmine pingerida kaardistab võrgustiku nn. „uinuva“ osa ehk tegevusvaldkonnad/spetsialistid, kelle kompetentsile juristid ei oska

hinnanguid anda. Probleem on selles, et kui mingit võrgustiku osa (teisi spetsialiste) ei osata hinnata, siis on ka võimaliku koostöö potentsiaal väiksem (vt tabel 24).

Tabel 24. Kuidas hindate eri institutsioonide kompetentsust perevägivalda juhtumitega tegelemisel?

Tegevusvaldkond/spetsialistid	Vastus: „ei oska hinnata“ (%)
Perenõustajad ja psühholoogid	30
Perearstid ja eriarstid	28
Naiste varjupaikade töötajad	28
Omavalitsuste sotsiaaltöötajad	22
Omavalitsuste lastekaitse töötajad	20
Ohvriabi töötajad	19
Politseikonstaablid	17
Politseipatrullid	16
Politseiuurijad	11
Kohtunikud	9
Prokuratuuri töötajad	6

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Võrgustiku kõige „uinavamaks“ osaks on perenõustajad ja psühholoogid, pere- ja eriarstid ning naiste varjupaikade töötajad. Nende spetsialistide suutlikkust perevägivaldaga tegelemisel ei oska hinnata 28-30% juristidest. Samas väärrib tähelepanu, et psühholoogide kompetentsi pidasid juristid kõige olulisemaks kui küsisime, milliseid spetsialiste oleks õiguskaitse organitesse vaja, et moodustada omaette struktuuriüksusi perevägivalda juhtumite uurimiseks.

Sellest tulenevalt on hästi oluline, et spetsialistid võrgustiku „uinuvatest“ osadest seletaksid ja mõtestaksid avalikkusele perevägivalda psühholoogilist ja meditsiinilist poolt. Mõistagi ei tähenda see, et psühholoogid ja meedikud peaksid avalikustama konkreetseid juhtumeid, millega nad kokku puutuvad. Tähtis on perevägivalda tüüpilisi juhtumeid üldistada ja mõtestada ning koos sellega anda perevägivaldaga kokkupuutuvatele inimestele (spetsialistidele, kannatanutele ja kannatanute lähedastele) vajalikku teavet, kuidas käituda, mida ette võtta ja millistel juhtudel on üldse lootust vägivaldlatsetjat pidurdada.

Kuna uuringus olid vastajateks juristid, siis on mõistetav, et prokuröride, kohtunike ja politseiuurijate tegevust ja kompetentsi oskavad vastajad kõige paremini hinnata.

Ebapiisavalt on juristidel teavet omavalitsuste töötajate, nii lastekaitsete kui sotsiaaltöötajate kohta, samuti ohvriabi töötajate tegevuse kohta. 19-22% juristidest ei osanud nende tegevust hinnata.

Eriti tuleb esile kohtunike vähene informeeritus perevägivaldaga tegeleva võrgustiku kohta. näiteks 40% kohtunikest ei oska hinnata politseikonstaablite tööd ja 36% politseipatrullide

tegevust. 32% kohtunikest ei oska hinnata perenõustajate ning psühholoogide ja meedikute tegevust perevägivalda juhtumitega tegelemisel. Võib olla on see kohtunike töö spetsiifikat arvestades normaalne, et kohtunikud ei peagi teadma midagi võrgustiku „laiema spektri“ kohta, kuid tundub siiski, et ka õigusemõistmisel oleks turvalisem kui kõik perevägivalda juhtumeid menetlevad spetsialistid mõistaksid ja oskaksid mõtestada keskkonda, kus elavad perevägivalda toimepanijad ja kannatanud.

Tabelisse 24 koondatud tulemuste analüüs näitas, et kõige kompetentsemateks perevägivalda juhtumitega tegelejateks peavad juristid ohvriabi töötajaid. 78% vastajatest hindas ohvriabi töötajate kompetentsust hindegas 5 või 4. Samas ei oska ligi viiendik vastajatest (19%) ohvriabi töötajaid hinnata. Väga kõrgeks hinnatakse ka prokuröride kompetentsust, 74% vastajatest annab hinnangu 5 või 4 palli. Prokuröride tegevus on ka ülejäänud juristidele mõistetav ja selle kohta on enim teavet, sest vaid 6% vastajatest ei osanud prokuröride tegevust hinnata. Seega võib siis öelda, et prokuratuuri töötajad on võrgustiku kõige aktiivsem ja enam „valgustatud“ lüli samas kui psühholoogide ja perenõustajate tegevus oli „uinavas“ olekus või võrgustiku kõige „nähtamatum“ lüli.

13. JURISTIDE ERIALANE ETTEVALMISTUS PEREVÄGIVALLAGA TEGELEMISEKS

- Enese harimine ja täiendamine perevägivaldala alal on ekspertide jaoks oluline ja üldiseks tendentsiks on kõigi spetsialistide märkimisväärselt kõrge vajadus lisakoolituseks,
- Kõige enam vajaksid lisakoolitust kohtunikud (72%), edasi politseiuurijad (68%) ja prokurörid (46%).
- Viimase kahe aasta jooksul (küsitlus toimus novembris 2014) on enam kui pooled politseiuurijad (63% vastajatest) ja prokurörid (60%) osalenud täienduskoolitusel, kus selgitati ka perevägivaldaga seonduvaid küsimusi. Kohtunikest on viimasel kahel aastal sellistel koolitustel osalenud vaid 24% vastajatest.
- Peamise tendentsina võib välja tuua spetsialistide tugeva „surve“ lülitada politseinike ja juristide õppekavadesse perevägivaldaga seonduvaid teemasid. Seda vajadust toovad esile kõige enam politseiuurijad, kellest 85% peavad õppekavade täiendamist vajalikuks (sh. 46% vastajatest „kindlasti vajalikuks“). Kohtunikest peavad õppekavade täiendamist vajalikuks 72% vastajatest (sh. 28% „kindlasti vajalikuks“) ja prokuröridest 71% (sh. 36% kindlasti vajalikuks).

Enese harimine ja täiendamine perevägivaldala alal on ekspertide jaoks oluline ja üldiseks tendentsiks on kõigi spetsialistide märkimisväärselt kõrge vajadus lisakoolituseks (vt tabel 25.) Järgnevalt hindasid vastajad isiklikku teadmistepagasit perevägivaldaga seotud küsimustes ja koolitusvajadust.

Tabel 25. Kas Te vajaksite spetsiaalset ettevalmistust ja lisakoolitust perevägivaldala küsimustes?

	(%)		
	Politseiuurijad	Prokurörid	Kohtunikud
Kindlasti vajaksin	30	17	4
Üldiselt vajaksin	38	29	68
Üldiselt ei vaja	23	47	24
Üldse ei vaja	4	7	...
Ei oska öelda	5	...	4
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Üldiseks tendentsiks on kõigi spetsialistide suur vajadus perevägivald alaseks lisakoolituseks. Kõige enam vajaksid lisakoolitust kohtunikud (72%), edasi politseiuurijad (68%) ja prokurörid (46%). Prokurörid on ainsaks spetsialistide rühmaks kelle hulgas on perevägivald alase koolituse mittevajajaid enam kui koolituse vajajaid. Vastavalt 54% ja 46%.

Küsisime, millal eksperdid läbisid viimase täienduskoolituse, kus selgitati ka perevägivaldaga seonduvaid probleeme (vt tabel 26).

Tabel 26. Millal Te käisite viimati täienduskoolitusel, kus selgitati perevägivald ja lähisuhtevägivaldaga seonduvaid küsimusi?

	(%)		
	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Sellel aastal, 2014	36	20	44
Eelmisel aastal, 2013	24	4	19
Aastal 2012 või varem	12	32	10
Ei ole sellisel täienduskoolitusel käinud	19	24	22
Ei tea, ei mäleta	9	20	5
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Positiivne tendents on kindlasti see, et viimase kahe aasta jooksul (küsitlus toimus novembris 2014) on enam kui pooled politseiuurijad (63% vastajatest) ja prokurörid (60%) osalenud täienduskoolitusel, kus selgitati ka perevägivaldaga seonduvaid küsimusi. Kohtunikest on viimasel kahel aastal sellistel koolitustel osalenud vaid 24% vastajatest.

Palusime spetsialistidel hinnata kõrgkoolide õppekavasid. Kas kõrgkoolide õppekavades tuleks senisest enam käsitleda perevägivald küsimusi. Loomulikult saab vastuseid käsitleda õiguskaitse spetsialistide põhimõteteliste hinnangutena, sest hinnangute andmisel lähtusid nad eelkõige nendest õppekavadest, mida kasutati kõrgkoolides siis kui nemad seal õppisid (vt tabel 27).

Tabel 27. Kas kõrgkoolides on vaja juristide ja politseinike õppekavadesse sisse tuua perevägivald olemust ja menetlemist käsitlev õppeaine?

	(%)		
	Prokurörid	Kohtunikud	Politseiuurijad
Kindlasti on vaja	36	28	46
Üldiselt on vaja	35	44	39
Üldiselt ei ole vaja	19	20	9
Üldse ei ole vaja	5	4	2
Ei oska hinnata	5	4	4
Kokku	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2014

Peamise tendentsina võib välja tuua spetsialistide tugeva „surve“ lülitada politseinike ja juristide õppekavadesse preevängivallaga seonduvaid teemasid. Seda vajadust toovad esile kõige enam politseiuurijad, kellest 85% peavad õppekavade täiendamist vajalikuks (sh. 46% vastajatest „kindlasti vajalikuks“). Kohtunikest peavad õppekavade täiendamist vajalikuks 72% vastajatest (sh. 28% „kindlasti vajalikuks“) ja prokuröridest 71% (sh. 36% kindlasti vajalikuks).

LISA 1

Juristide hinnangud perevägivaldaga ennetamise ja tõkestamise võimalustele (väljavõtted vabade vastustega küsimustest)

Ekspertide küsitlusel kasutasime ka vabade vastustega küsimusi, kus vastajad said vabas vormis probleemidele hinnanguid anda. Järgnevalt esitame väljavõtte ekspertide vastustest küsimusele, mis oli sõnastatud järgmiselt: „**Mida oleks Teie arvates Eestis vaja lähiaastatel teha, et senisest tõhusamalt perevägivalda tõkestada ja ennetada**“?

Ekspertide vastused on esitatud sõnastustes, mida eksperdid kasutasid. Vastused rühmitasime vastavalt sellele, milliseid probleeme eksperdid esmatähtsatena välja tõid. Üldistavalt tõime välja kuus probleemide gruppi:

1. Vajadus probleemsete peredega süvitsi tegeleda,
2. Kannatanud loobuvad teatamisest ja/või ütluste andmisest,
3. Vajadus tõhusamaks kommunikatsiooniks ja parem avalikkuse teavitamine,
4. Laiapõhjalised koolitusprogrammid erinevatele sihtrühmadele,
5. Riigi alkoholipoliitika
6. Vajadus tõhusamaks koostöövõrgustikuks.

1. Probleemsete peredega süvitsi tegelemine kõikidel tasanditel, kus perevägivaldaga kokku puututakse:

- Jõulisemalt sekkuda peresisese vägivaldaga juhtumite lahendamisel pereellu ning tagada vägivaldlatseja eemaldamine perest, sõltumata omandisuhtest eluruumi;
- Tugivõrgustiku rajamine - varjupaigad, nõustamisteenus, vajadusel materiaalne abi. Seadusandluse muutmine/täiustamine - vägivaldlatseja eraldamine perekonnast, lähenemiskeelu lihtsam kohaldamine, esialgse toimetuleku tagamine kannatanutele jne;
- Reaalselt ja kiiresti on vaja sotsiaalkortereid ja esialgset materiaalselt toetust kannatanutele;
- Arvestada, et perevägivald on tõsine kuritegu ja korduvalt vägivaldaga kasutatav isik ei tee seda kogemata vaid kindla sihiga saavutada oma eesmärk. Alkohol ja narkootikumid ei ole vägivaldaga põhjuseks vaid põhjuseks on vägivaldlatseja suhtumine ja tema arusaamine oma õigustest;
- Nõustada ja julgustada naisi perevägivaldaga mitte taluma. Selgitada naistele mis on veel vägivald peale füüsilise vägivaldaga. Võimaldada naisele, lastele või vägivaldaga all kannatavale mehele, võimalust vägivaldlatseja juurest lahkumiseks turvamajadesse või sobiva tugiisiku juurde;
- Kui perevägivaldaga all kannatav isik pöördub politsei poole, siis ei tohiks ta saada vastuseks, et tegemist on peresisese probleemiga. Kui ohver jääb abita, siis sageli vägivaldlatseja saab sellest veel julgust ja õigustust ohvri kallal vägivaldaga kasutamiseks. Samuti tuleks tõsiselt suhtuda vaimse vägivaldaga probleemidesse, mida on väga keeruline tuvastada ja tõestada. Kui füüsilise vägivaldaga tulemusel jääb sinikas vms, siis vaimse vägivaldaga puhul ei silmaga nähtavaid vigastusi ei ole;

- Koguda probleemsete perekondade kohta rohkem informatsiooni, mis võimaldaks ennetustööd tõhustada;
- Kaaluda võimalusi luua kriminaalmenetluse eelne menetlus, mis üritaks probleemi lahendada ja kui vägivallatseja sellele ei allu, siis tuua mängu riigi karistusvõim. Lepitusmenetlus on ikkagi kriminaalmenetlusega seotud ja oma pereliikmele politsei ja prokuratuuri „kallale ässitamine“ ei loo kõige paremat õhkkonda probleemide lahendamiseks perekonnas;
- Mõistlik oleks kohustuslik ravi vägivallatsejatele;
- Luua võimalused vägivallatseja suunamiseks kohustuslikus korras viharavile, luua jälgimis-ja nõustamissüsteem, et pere tunneks ühelt poolt, et on kelle poole pöörduda, teiselt poolt vägivallatseja ei kordaks oma tegu. Erilist tähelepanu pöörata lastega peredele;
- Luua lepitusmenetluses võimalusi programmide rakendamiseks - seda ka otseselt prokuröri poolt, näiteks kui pere on prokurörile "tuttav" ja tal on kompetentsist tulenev teadmine, millised meetmed oleksid selle pere suhtes vajalikud;
- Vajalikud oleksid sundkoolitused/programmid vägivallatsejatele kasvõi kohtu kontrolli all. Lastega peredest tuleks vägivallatsejad eraldada, mitte ohvrid ei peaks kodust põgenema;
- Vägivallatseja peaks kohustuslikult osalema viharavis, et vältida tulevikus vägivalla kordumist, sõltumata sellest, kas ohver on sama või keegi teine;
- Perevägivalla puhul on kaudseteks kannatajateks ka lapsed, kes ei pruugi olla seejuures otsese vägivalla ohvrid, mistõttu on väga oluline lastele psühholoogilise abi pakkumine ning turvalise keskkonna loomine, aga mitte laste kohene eraldamine perest;
- Ennekõike tuleb muuta esmatasandil ohvri ja vägivallatsejaga tegelejate käitumist: ohvrit ja vägivallatsejat ei tohi küsitleda koos ning peamine on muuta tavapraktikat st. eraldada ohver vägivallatsejast. Kodust tuleb ära viia vägivallatseja, mitte ohver koos lapsega. Peab võimaldama vägivallatsejale koheselt seada lähenemiskeeld ohvrile. Ohver ja laps ei pea kaotama võimalust elada oma kodus, selle võimaluse peab ära võtma vägivallatsejalt;
- Alustada tuleks lastest - koolidesse, võib-olla juba lasteaedadesse suunata rohkem spetsialiste (sotsiaaltöötajaid, psühholooge), et vägivaldsetest peredest pärit lapsed ei kannaks seda mustrit edasi. Laste kaudu saab ka teada, mis peredes toimub. Kuid õpetajatel ei ole selleks ilmselt aega ja õiguskaitseorganid tegelevad juba tagajärgedega. Võtta tööle spetsialiste, kes oskavad ja kellel on aega selle probleemiga tegeleda;
- Julgustada vägivalla all kannatajaid, sealhulgas mehi, kelle suhtes naised vaimset vägivaldat toime panevad. Ekslik on arvata, et mehed on vägivallakuritegudes ainult tegijad. Tõsi, naised tulevad oma vägivallamärkidega kiiremini avalikkuse ette, kuid ka neis asjus on tagamaad sageli sellised, kus naised provotseerivad. Liiga kergekäeliselt otsustatakse väliste märkide järgi KarS § 121 süüditunnistamine. § 121 on üldse liiga laiahaardeline, valu tekitamisest kuni läbipeksmiseni välja. Samas tuleks selgitada, et üldjuhul on esimene vägivallatsemise juhtum märgiks, et vägivald hakkab korduma. Tuleks selgitada, et ei tasu teist korda ootama jääda ja tuleks koheselt pöörduda (kui vägivallatseja teab, et kohe pöörduakse ja igal juhul tuleb tal hakata sel teemal ametnikega suhtlema, siis see ehk ka distsiplineerib). Ehk kokkuvõtvalt, selgitus, selgitus ja veelkord selgitus;

- Kehtestatud nulltolerants on kindlasti üks samm õiges suunas. Elatisraha võiks riik tagada nendele ohvritele, kellel on alaealised lapsed (hiljem võlgniku käest saaks riik selle tagasi nõuda), sellisel juhul oleks ohvril kergem vägivaldse isiku juurest lahkuda, kui materiaalselt oleks mingigi seljatagune tagatud. Palju naisi just jääbki vägivaldse mehe juurde mitte laste pärast, vaid rahalise sõltuvuse pärast. Riik peaks enam panustama naiste varjupaikade töösse (rahaliselt), et kas või ajutiselt oleks vägivalla ohvritel kuhugi minna. Samuti tasuta nõustamise ja õigusabisse. Võiks tagada vägivalla ohvritele tasuta õigusabi (näiteks laste hooldusküsimused, vara jagamine, lahutus jms). Õigusabi tuleks neile kindlasti kättesaadavamaks teha, kas või rakendada värskelt kooli lõpetanuid;
- Mõelda, kuidas saaks ohvrit abistada materiaalselt ja emotsionaalselt, et ta saaks väljuda vägivalla tsüklist. Eelkõige ütlevad ohvid, et nad ei saa üksinda hakkama, kuna vägivallatsejaga on ühine rahakott. Näiteks olen suhelnud ka naiste varjupaiga asutajaga ning tema ütles, et Eesti naist aitaks see, kui on võimalus, et Eesti riik ise maksab naisele miinimum elatisraha ja nõuab omakorda selle välja siis mehelt. Samuti kui ohver on pideva psüühilise terrori all (mõnitused, alandused, ebaviisakas käitumine tema suhtes), siis tuleb tema eneseväärikust tõsta, et ta saaks aru, et tema olukord pole normaalne. Selleks on vaja tihedat psühholoogilist nõustamist ja ööpäevaringset võimalust helistada oma tugiisikule;
- Erinevaid programme, millesse oleks võimalik vägivallatseja suunata. Samuti teraapia vms kogu perekonnale. Ainult kriminaalmenetlus ja isiku süüdi mõistmine ei lahenda probleemi;

2. Kannatanud loobuvad teatamisest ja/või ütluste andmisest

- Oluline takistus ennetuses on see, et kannatanud jätvad perevägivallast üldse teatamata;
- Kõige olulisem on, et ohvid üldse ei pöördu (ei julge pöörduda) abi saamiseks. Lisaks info kuhu pöörduda ei ole kõigile kättesaadav;
- Õiguskaitseametnikud on tihti "lõhkise küna" ees, et millise tulemuseni menetluses jõuda, mis alustatud esialgse kannatanu viha ja suurte emotsioonidega, kuid millised mingil hetkel lahtuvad ning menetlusest politseis ja kohtus ei olda enam huvitatud. Menetleja on teinud hulgaliselt toiminguid ja tööd ning tulemuseks võib olla menetluse lõpetamine. See ei ole menetlejale motiveeriv ning süveneb pealiskaudne suhtumine;
- Menetluste puhul on peamiseks probleemiks tõendusliku poole pealt see, et ohver ei soovi esialgseid ütlusi anda. Kuna perevägivalla puhul kehtib nulltolerants, siis alustatakse menetlus sellegipoolest ning katsutakse leida täiendavaid tõendeid
- Majanduslik sõltuvus vägivallatsejast. Kui vägivallatseja satub vangi või saab rahalise karistuse, siis see võib panna ohvri raskesse majanduslikku olukorda;
- Vägivallatseja on sageli pere ainuke toitja, eluase kuulub samuti temale. Naine võib kaotada kõik hüved;
- Kannatanud ei soovi minna ründaja vastu, sest jagatakse ühist kodu ja kannatanul ei ole kuhugi minna;
- Hirm avalikuks tulemisel teiste hinnangute pärast. Avalik tähelepanu. Eriti halb on avalikus meedias kajastamine;
- Kannatanud häbenevad sageli juhtumitest rääkida;
- Kannatanu kardab enamikel juhtudel peksasaamise hirmus avaldust esitada. Kui vägivallatsejal ei ole näiteks eelnevaid rikkumisi, siis lastakse ta päeva-paari pärast välja

ja ta läheb pärast vabanemist taas avalduse esitanud kannatanu juurde nende ühisesse kodusse. Siis võib ise edasi mõelda, mis seejärel saama hakkab ...

- Korduva vägivalda ohvritel võib tekkida teatav sõltuvussuhe vägivallatsejaga, nad hakkavad ennast ise "süüdi" tundma;

3. Tõhusam kommunikatsioon ja avalikkuse teavitamine

- Tutvustada inimestele ohvriabi võimalusi ning tõestada, et perevägivalda ohvritel on reaalne võimalus abi saada, et oleks vähem avalduste tagasivõtmist ja põhjuseta "süü" enda peale võtmist;
- Tegelda aktiivsemalt ennetustööga, sh alkoholi- ja narkosõltuvusega, perede toimetulekuga, naiste enesekindluse tõstmisega ning suurendada inimeste teadlikkust erinevatest abivõimalustest;
- Teha rohkem teavitustööd, et ohvrid teaksid, kuidas oleks kõige õigem teatud olukordades käituda ja kuhu abi saamiseks pöörduda;
- Meedia kaudu rohkem informatsiooni kelle poole saab pöörduda (ohvrile või inimestele, kellel on informatsiooni ohvritest) probleemide tekkimise korral ja selgitustöö, et vägivaldne käitumine (samuti selle variandid ehk milles see saab väljenduda) ei ole normaalne ja sellega ei tohi leppida;
- Karistused peaksid olema karmimad ja tegema vähem lepitusmenetlusi. Kui keegi on läinud kandma vanglakaristust selle eest, et lõi oma naisel ninaluu puruks, siis sellistest karistustest tuleks rääkida palju meedias, et inimesed oleks teadlikud karistamise raskusest;
- Enam objektiivset statistikat avalikkusele, milline protsent vägivallatsejatest läheb lepitusmenetlusele, kui palju määratakse rahatrahve, vabaduskaotusi jne.

4. Laiapõhjalised koolitusprogrammid erinevatele sihtrühmadele

- Inimestel puudub reaalne oskus kriisisituatsioonides tekkivaid pingelisi olukordi lahendada (nt. lahutuse korral). Sellist oskust tuleks hakata juba koolis lastele selgitama. Täiskasvanute puhul on see keerulisem ja head lahendust pakkuda ei oska;
- Kõikides koolides teadvustada pedagoogidele ja õpilastele vägivalda olemust (mis on vaime, mis füüsiline ja mis seksuaalne vägivald) ja õpetada esimaste ohumärkide äratundmist;
- Selleks, et õiguskaitseorganid saaksid infot võimaliku perevägivalda kohta on tarvis tõsta nende ametnike teadlikkust ja vastutustundlikku suhtumist, kes peaksid märkama esmaseid ohumärke (nt. õpetajad, sotsiaaltöötajad, lastekaitsetöötajad), samuti julgustama kaaskodanikke tähelepanelikumalt perevägivalda suhtuma ja vastavalt reageerima. Kindlasti jäävad paljud juhtumid menetlemata, sest keegi ei soovi "teiste pereellu sekkuda". Tuleb selgitada arusaama, et vägivald ei ole peresisene asi, sest selle tagajärjed puutuvad lõpuks kõiki;
- Tegeleda noorte naiste (ja tüdrukute) ennetava nõustamisega enne perede loomist;
- Alustama peaks koolidest õpetades lapsi hindama ja arvestama teiste inimestega;
- Aktiivselt tuleks tegeleda lastega, kes pärinevad vägivaldsest perest;
- Alustama peaks ehk õpetajatest. See on pikk protsess ja kuuldavasti kasutavad õpetajad tänaseni koolides laste suhtes ka ise vaimset vägivalda. See juba toodab "haige hingega"

inimesi, mitte aga enesekindlaid ja tublisid inimesi. Seetõttu peaks alustama maast madalast, kodud, lasteaed, kool. Täiskasvanute käitumismustreid muuta ei ole lihtne.

5. Riigi alkoholipoliitika

- Suur probleem on alkoholi kuritarvitamine. Riigi alkoholipoliitika on olematu. Alkohol on kergesti kättesaadav. Erinevaid õllesid müüakse 2,0 liitrites pudelites. Alkoholisõitlane ei lõpeta selle joomist enne kui põhi on käes. See ei ole enam ju karastusjook;
- Pahameelt teeb asjaolu, et tööealistele alkohoolikutele on antud töövõimetuspension. Oma töös puutun sellega sageli kokku. Isikul on nt 80 % töövõimetus, aga alkoholi tarbib ilma probleemideta. Kui pea haige ja raha otsas, siis muututakse vägivaldseks naiste ja sageli vanemate suhtes. Selline inimene ei pinguta mitte üks raas oma elu korraldamise nimel. See on tõsine probleem ühiskonnas, eelkõige just maapiirkondades;
- Kohaldada alkoholi ja narkootikumide vastane sundravi;
- Väga oluliselt piirata alkoholi kättesaadavust;
- Üleriigilised müügipiirangud alkoholile;

6. Tõhus koostöövõrgustik

- Esmalt tuleb luua selge visioon ennetustegevusest, ohvriabist, tugistruktuuridest jms. Väga oluline on politsei ja KOV-ide sotsiaaltöötajate ning meditsiinilise personali koostöö ja roll perevägivaldajuhtumite avastamisel ja jätkuva iseloomuga perevägivaldajuhtumite ennetamisel. Samuti on oluline alati põhjuse väljaselgitamine, so tegelemine ka teo toimepanijaga, selgitamiseks välja teo motiivid ning üritada teraapiate vms. kohustusliku nõustamise abil vältida vägivalda kordumist. Kui pere jääb peale vägivaldajuhtumit kokku, on oluline, et KOV-i ametnikul oleks kohustus pere olukorraga kursis olla ka teatud aja jooksul pärast kohtuotsust ning karistuse ärakandmist;
- Alates politseist kuni kohtuni juurutada arusaam, et perevägivald nagu igasugune muu vägivald on isikuvastane kuritegu, millega tuleb tegeleda kiiresti ja efektiivselt. Ohvriabi süsteemis juurutada arusaam, et peamine ei ole perekonna lõhkumine, vaid võimaluste otsimine, kuidas vägivaldlatseja käitumist korrigeerida, suunata teda pereväärtusi austama;
- Luua selge suunitlusega ja koostööle tuginev sotsiaalne võrgustik erinevate erialade (politsei, sotsiaaltöötajad, psühholoogid jt) esindajatest, nii kogukondlikul kui ka riigi tasandil. Püsiv, mitte projektipõhine rahastamine.

Kasutatud kirjandus

1. Ahven, A., Klopets, U. jt. Kuritegevus Eestis 2012. (2013) EV Justiitsministeerium..
2. Eesti elanikkonna teadlikkuse uuring soopõhise vägivalda ja inimkaubanduse valdkonnas. (2014). sotsiaalministeerium: tns emor. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/
3. Euroopa nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. (2011). – council of europe treaty series, 210. istanbul. – <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/convention%20210%20estonian.pdf>
4. de Silva de Alwis, R., Klugman, J. (2015). Freedom from violence and the law: a global perspective. – working paper, january. fxb center. – <http://wapp.hks.harvard.edu/files/wapp/files/freedom-from-violence-and-the-law.pdf>
5. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence. (2013). world health organization.
6. Girshick, I.B. (2009) Transgender voices: beyond women and men. publisher: upne
7. Felson, R., Pare, P. (2005) The reporting of domestic violence and sexual assault by nonstrangers to the police. the pennsylvania state university p 3.
8. Finney, A. (2004). Alcohol and intimate partner violence: key findings from the research. findings 216. uk home office march 200. <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/r216.pdf>
9. Law on protection against domestic violence. republic of lithuania. (2011). – http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=410975
10. Handbook for legislation on violence against women. (2012). new york: un women. – http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2012/12/unw_legislation-handbook%20pdf.pdf
11. Justiitsminister allkirjastas istanbuli konventsiooni. (2015) – <http://www.just.ee/et/uudised/justiitsminister-allkirjastas-istanbuli-konventsiooni>
12. Mmacpherson, S. (2002). domestic violence: findings from 2000 scottish crime survey. the scottish executive central research unit. <http://www.scotland.gov.uk/publications/2002/05/14413/1564>.
13. A landscape analysis of domestic violence laws. 2(013=. pp 81-104 https://www.google.ee/webhp?sourceid=navclient&ie=utf-8&rlz=1t4adsa_enee361ee363#q=a+landscape++analysis+of+domestic+violence+laws.+2013.+
14. Naistevastane vägivald: kogu euroopa liidu hõlmav uuring. (2013). fra – euroopa liidu põhiõiguste amet. – http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf
15. Pettai, I., Kaugia, S., Narits, R. perevägivald kui senisest jõulisemat juriidilist sekkumist vajav sotsiaalne nähtus. riigikogu toimetised, 31/2015, lk.160.

-
16. Pettai, I., Kaasik, J. Perevägivald politseistatistika andmetel. kogumikus: eesti edu hind. eesti sotsiaalne julgeolek ja rahva turvalisus. Eesti Entsüklopeediakirjastus 2005
  17. Salla, J., Surva, I. (2012). perevägivallatsete retsidiivsus. – kriminaalpoliitika analüüs, 8. – http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/perevagivallatsete_retsidiivsus._justiitsministeerium._2012.pdf
  18. U.S. Laws targeting gender-based violence empower women
<http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/article/2013/03/20130301143594.html#axzz3hdon0u5e>
  19. UN Secretary General's study on violence against women 2006
https://www.google.ee/webhp?sourceid=navclient&ie=utf-8&rlz=1t4adsa_enee361ee363#q=un+secretary+general%e2%80%99s+study+on+violence+against+women+2006